KUBBEALTI
AKADEMİ
Mecmuası

KUBBEALTI
AKADEMİ
Mecmuası

Sayı 192
Yıl 48/4
Ekim 2019

Üç ayda bir yayımlanır.
Yerel Süreli

Kubbealtı İktisâdî İşletmesi adına sâhibi
İdris Alhanlıoğlu

Yazı işleri müdürü
İpek Dağlıoğlu

Yayın danışmanları
Prof. Dr. Mustafa Fayda
Prof. Dr. Mustafa Tahralı
Prof. Dr. Kâzım Yetiş
Dr. İ. Aydın Yüksel

Dergi Tasarımı
Kubbealtı

Kapak Tasarımı
Muhammed Nur Anbarlı

Kapak Uygulama
Melik Uyar

info@kubbealti.org.tr
www.kubbealti.org.tr
Kubbealtı İktisâdî İşletmesi
Peykhane Sokağı No.3
34126 Çemberlitaş-İstanbul
Tel: 212 516 23 56-518 92 09
Faks: 212 638 02 72

Abone bedeli
Yurtiçi: 40.- TL.
Kurumlar: 40.- TL.
Yurtdışı: 30.- USD, 25 euro

Banka hesap no:
Vakıflar Bankası, Beyazıt Şubesi
00158007260409914

Garanti Bankası, Çemberlitaş Şubesi
TR54 0006 2000 0440 0006 298709

Posta Çeki No. 337056

Baskı Arı Matbaası 31 900
Davutpaşa Cad. 81/39 Topkapı/İstanbul
Tel: 212 565 25 99

Mecmuamızdaki yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir.

İçindekiler

8 Sâmiha Ayverdi'den İsmâil Dayı'ya Mektup

18 Duâlar ve Rüyâlar
Dr. Emin Işık

18 Emin Işık Hoca
Prof. Dr. Mehmet Demirci

33 Gittin Bıraktın da Bizi Kederde
Zeynep Uluant

38 Emin Işık Hoca İçin Birkaç Söz
Münip Utandı

33 Gençler Bana Kızacak
Prof. Dr. Halûk Dursun

42 Babam Halûk Dursun'a
Nilay Dursun

45 Türkçülük-Tûrancılık Münâkaşaları Arasında
Süleyman Nazif
Prof. Dr. Abdullah Uçman

59 Dergâhların Teşekkül Mâhiyetinde
Hâne ve Ümmü Ken'an Dergâhı
Prof. Dr. İbrahim Numan

67 Hazret-i Ayşe Adına Adanan Mîmar Saydın Yüksel'in
İstanbul Bağcılar'daki Câmii
Prof. Dr. Hakkı Önkal

71 Endülüs Evlâtlarını İslâm'a Çağırıyor
Hicran Göze

79 Dil Yâresinde Çâre Bulunur
Gālip Çakır

88 Okuduklarım, Duyduklarım, Gördüklerim
Kemal Y. Aren

Değerli Kubbealtı Dostları

Bir sayıda daha berâberiz. Vakfımızda Ekim ayının telâşlı günlerine hazırlanıyoruz. Yeni kurslar, yeni seminerler, yeni dostlarla başlayacak olan dönemimizi heyecanla bekliyoruz.

2019-2020 dönemi programlarımızı oluşturmaya başladık. Cuma günleri yapılacak olan Kubbealtı Tez ve Araştırma Sunumları ile cumartesileri düzenlenen sohbetlerimiz için sizlerle buluşturacağımız isimleri belirledik. Amacımız her zaman olduğu gibi Türk kültür dünyâsına Kubbealtı'nın değişmez çizgisiyle hizmet etmek.

Yaz aylarımız oldukça buruk oldu bizim için. Nâdîde Uluant'ı, Halûk Dursun'u, Emin Işık hocamızı, Ergun Balcı'yı ve Ferruh Bozbeyli'yi ebedî istirâhatgâhlarına uğurladık. Ömürleri kültür hizmetiyle geçmiş bu büyüklerimizi şimdiden özlüyoruz.

Vakfımızın hocalarından Mîlâd Salmânî, Farsça bir kelime olan Nâdîde ismininden mülhem aşağıdaki şiiri, Sâmiha Anne'mizin kızı Nâdîde Hanımefendi'nin vefâtına târih düşürmek için yazdı. Biz de sizinle paylaşmak istedik.

Târîh der vefât-ı merhûme Nâdîde Uluant, 1440 hicrî.

Dâs-ı şûm-i ecel în bâr ez în bâğ-ı semen
Gül-i nâzî çü to berçîd ü ferestâd be sû-yı ademet

Ey to nûr-ı basar, ey mihr-i felek, ümm-i Sinan!
Bâğ-ı firdevs kilîmî'st be zîr-i kademet

To ki Nâdîde-i her meclis ü devrân bûdî
Bûd çün zâhir-i zîbâ-yı to hûy u cenemet

Her ki târîh-i vefât-ı to ze yârân porsîd
Câme-i sabr derîdend ü begüftend: ***gamet***

Türkçesi: Uğursuz ecel orağı bu defa bu yâsemin bahçesinden senin gibi bir nâzenin çiçeği koparıp adem diyârına yolladı.

Ey göz nûru, feleğin güneşi, Sinan'ın annesi! Firdevs bağı senin ayağının altında bir kilimdir.

Sen her devrin ve meclisin "Nâdîde"si idin, senin huyun ve fıtratın, görünüşün gibi güzeldi.

*Vefat târihini dostlarına sorana, onlar sabır gömleklerini yırtıp "**senin gamın**" dediler.*

Merhum Emin Işık hocamızla ile ilgili olarak da Prof. Dr. Mehmet Demirci'nin Zeynep Uluant'ın, Münip Utandı'nın ve Emin Işık' tan kısa bir süre sonra uğurladığımız Prof. Dr. Halûk Dursun'un yazılarını sizlere sunmak istedik. Emin Işık'ın yıllar önce Sinan Uluant'a yazıp verdiği "Duâlar ve Rüyâlar" isimli yazısını da mecmuamızda bulabilirsiniz.

2 Kasım 2019 Salı günü İstanbul Üniversitesi Sanat Târihi bölümünden Prof. Dr. Baha Tanman ile Klasik Osmanlı Mîmârîsi ve Mîmar Sinan derslerine başlıyoruz. Hem akademik çalışanları hem de İstanbul meraklılarını aramıza bekliyoruz.

Prof. (h.c.) M. Uğur Derman'ın *Ömrümün Bereketi-3,* Prof. Dr. Muhittin Serin hocamızın da *Hat Sanatı Târihi* kitabı 2 cilt olarak baskıya hazır hâle getirildi. Kitap tanıtım gününde sizi de aramızda görmeyi çok isteriz.

Ocak ayında inşallah tekrar karşınızda olacağız.

Günlerinizin hep iyi haberlerle geçmesi dileğiyle.

Sâmiha Ayverdi'den İsmâil Dayı'ya Mektup

30 Kasım 1979

Muhterem Sâmiha Ayverdi

Hicretin 15. asrının arefesinde bulunduğumuz bu yıl içinde ülkemizde ve dünyâda resmî ve gayr-ı resmî kuruluşların çeşitli toplantı, ihtifal vs. gibi kutlama faâliyetlerine şâhit olmaktayız. Bütün bu faâliyetleri derleyip toplamak, eksikleri tamamlamak, daha yaygın ve daha faydalı hâle getirmek üzere çeşitli yayınevlerimizin teşebbüsüyle bir Yayın Teşvik Komitesi teşkil etmiş bulunuyoruz. Komitemiz hedefine ulaşabilmek için plân ve programı, bu asırların mânâsına gönül vermiş değerlerin teşkil ettiği daha geniş bir topluluk içinde geliştirmeyi ve faâliyetleri de aynı topluluğun tensip, destek ve iştirâki ile yürütmeyi uygun bulmuş, bunun için 15 Aralık 1979 Cumartesi günü aşağıda belirtilen yer ve saatte bir toplantı tertip etmiştir.

Teşrif ve desteğinizi umuyor bilvesîle saygılarımızın kabûlünü diliyoruz.

Yayın Teşvik Komitesi Üyeleri:

1- Prof. Dr. Salih Tuğ – İslâm Araştırmaları Enstitüsü

2- Hayrettin Karaman – Yüksek İslâm Enstitüsü Öğr. Üye.

3- Dr. Mustafa Tahralı – İstanbul Fetih ve Kubbealtı Cemiyetleri

4- Niyazi A. Banoğlu – Tercüman Gazetesi Yayınları

5- İsmail Dayı – Yağmur Yayınevi

6- Ahmet İyioğlu – ANDA Ana Neşriyat ve Dağıtım A.Ş.

7- M. Rifat Yüksel – ANDA Ana Neşriyat ve Dağıtım A.Ş.

adına Yağmur Yayınevi sâhibi İsmail Dayı

Not:

1) İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Toplantı Salonu, Toplantı saati: 13.30-18.30 arası

2) İşbu mektup dâvetiye hükmünde olup toplantıya katılacakların berâberinde getirmeleri

3) Herhangi bir mâzeretle toplantıya katılamayacakların yazılı teklif ve düşüncelerini komitemiz geçici irtibat adresi olan PK 1065 Sirkeci-İstanbul adresine bildirmeleri

4) Düşünce ve tebliğlerin yazılı olarak verilmesi ricâ olunur.

5 Aralık 1979

İsmâil Dayı Beyefendi,

İslâm'ın XV. Hicrî asra adım atışı münâsebetiyle, bâzı meslektaşlarınız tarafından kurulmuş bulunan Yayın Teşvik Komitesi[1] adına göndermiş olduğunuz dâvetnâmeye teşekkür ederim. İş bu komitede, mâzeretim dolayısıyla vazîfe alamayacağım için de dâvetnâmenizin 4. Fıkrasına uyarak kanaat ve düşüncelerimi bildirmek istiyorum.

Ancak, bu babda söylenecek söz ve yapılacak teklif, bir mektup hacmi içinde kaleme gelmeyecek kadar çok olmakla berâber bunları iki ayrı kısımda mütâlaa etmekle meseleye bir derece rahat girilebilir zannediyorum. Şöyle ki:

[1] Aradan seneler geçtiği halde, ne böyle bir komite kurulmuş ne de bu babda faâliyete geçilerek müspet bir netîce alınmıştır.

Birinci keyfiyet, İslâm dünyâsının müşterek dert ve dâvâlarıdır ki bunlar Müslüman coğrafyasını baştan aşağı içine almış zincirleme meselelerdir.

Bilindiği gibi İslâm, asırlardır bir haçlı ve Siyonist ablukasının çemberi içinde mahsur ve mahkûm bulunuyor. Son yarım asırdır bu gayesini Çarlık Rusya'nın emperyalist emellerini komünizm adı altında daha da sertleştirerek devreye sokmuş olduğunu görmekteyiz.

Rönesansla kiliseye sille vuran ve fakat gene de haçlı rûhuna sâdık kalarak bunu kapitalist menfaatlerini yürütüp pekiştirmekte bir harç olarak kullanmasını bilen hristiyan Batı, Amerika'nın keşfinden ve buhar devrinin nîmetlerini idrak eyledikten sonra da şımardıkça şımarmış ve böylece de elinin uzandığı ve ayağının vardığı arz-ı meskûnun en ücra köşeleriyle berâber, Müslüman dünyâsını da siyâsî ve iktisadî menfaatlerinin malzemesi olarak avucunun içine alıp kullanmaya başlamıştır.

Bu siyâsî ve iktisâdî mahkûmiyetin yanı sıra içtimâî ve kültürel esâreti de benimsemiş olan Müslüman Şark ise Batı'nın kumanda köprüsünden gelen emir ve tâlimâta karşı koyacak ne bir ilmî ne de fiilî kudreti kendisinde bulabilmiştir.

Ancak, Batı'nın dünyâyı haraca kesen kapitalizm silâhı, nihâyet geriye tepmiş ve kendi kendini vurmuştur. Açılan bu yaradan içeri dalan komünizm ise Garp dünyâsını oluk oluk kuşatarak ayak bastığı ülkelerin huzur ve sükûnunu altüst etmiştir.

Tıpkı, sömürgeci, materyalist ve kapitalist Batı'nın gayri insânî maddeci davranışları ile perîşan etmiş olduğu milletler gibi artık kendisi de gayrı meşrû veledi olan komünizm tarafından perîşan edilmektedir.

Şu var ki asırlardır Garp'a angaje olmuş bulunan İslâm dünyâsı bu arada gene de Garp'ın zikzaklı ve sömürücü tâkibinden kurtulamamış, üstelik Rus emperyalizminin ağı tarafından teker teker yakalanır hâle gelmiştir.

Dört tarafından İslâm'ın bünyesini saran bu fitne ve esâretten kurtulmanın yolu ve çâresi nedir? denirse, İslâm milletlerinin fikren ve mânen elele vererek bir ilmî irtifâ, bir iktisadî istiklâl, içtimâî ve medenî bir seviye kazanıp, politika dünyâsına sesini ve sözünü kabul ettirir hâle gelmesi ile mümkün olur kanaatindeyim.

Yoksa İslâm, milliyet farkı, hudut kaydı ve politika endîşesi tanımayan bir anlayış ve uyanışla, kendi meselelerine bizzat sâhip ve hâkim olmadıkça gerek Batı'nın gerek Sovyet emperyalizminin zâlim ve yıkıcı elinden kurtulamaz.

Bu birlik ve berâberlik çatısını kurmak için de ilk şart ihlâs, samîmiyet, ciddiyet, ilmî kifâyet, basîretli ve şuurlu bir üstün heyecânın mahsûlü olan planla yola çıkmaktır. Zîra dert müşterek olduğu için çâre ve tedbîrin de müşterek olması gerekmektedir.

Batı'nın bugüne kadar ve bugün dahi birleşmelerinden korktuğu Müslüman milletlere tatbik edegeldiği fesatçı politikası İslâm âlemini bölmek ve birbirine düşürmektir. Bu işte de yüzyıllardır başarılı olmuş, sırasında birbirini boğazlayan Batı devletleri Müslüman dünyâsına karşı gelmek husûsunda dâima el ele vermiş ve aralarındaki nefret ve düşmanlığı bir mütâreke imzâlar gibi silmeyi bilmişlerdir.

Bugün ağır bir kıştan çıkarak, gülümseyen bir bahara doğru gözlerini açar olan İslâm âlemi, gerek haçlı, gerek Siyonist ve komünist dünyânın âdeta korkulu rüyasıdır. Onun için de sırtındaki rehâvet örtüsünü atar hâle gelmiş İslâm âlemine tatbik ettiği si-

yâsî, iktisâdî entrikalarının arasına bir de taassup motifini katarak, câhil kütlelerce tehlikeli netîceler verecek bir cereyan uyandırarak baskısını bu tâze silahla bir kat daha şiddetlendirmiştir.

Afganistan'ı mühimsemeyecek bir kuvvet olarak kabul eden Rus emperyalizmi işte bu Müslüman ülkeyi o karma taktiği ile kolayca çiğnemiştir.

Halbuki dünya siyâsî muvâzenesinde bir yeri olan İran'ı fanatik heyecanlara iterek politik îtibardan ve maddî güçten düşürmüş, çeşitli menfaat gruplarına bölerek parça parça etmiştir.

27 Mayısla Türkiye üstüne oynadığı oyun gibi…

Kâbe baskınına gelince, bu fitnenin de pek muammâya benzer tarafı olmasa gerek. Zîra gene kurcalanan taassup kapısı aralanmış ve anarşiye oradan yol gösterilmiştir.

Gerçi bugün İslâm, uyanmak için çırpınmakta ise de Muhammedî ahlâka aykırı noktadan hareket eden hiçbir kurtuluş hareket ve hamlesinin sâlim ve hayırlı netîce vereceği düşünülemez.

Temennî edelim ki bu çabalama devri bir kriz mâhiyetinde kalmayıp, şuurlu ve düzenli bir yola girmeyi başarsın.

Ama şu da ne hazin ki bugün İslâm dünyâsında kendini kütleye nezretmiş, canını, başını îmânına adamış ilmî kifâyeti ve mânevî üstünlüğü hâiz bir lider, bir merkezî otorite görülmemektedir.

Nefsânî ilcâlarından arınmış, önden giden şuurlu ve kifâyetli bir rehbere, dünya Müslümanlarının bugün her zamandan daha muhtaç olduğu bir gerçek.

İşte bu gerçeği "Kölelikten Efendiliğe" isimli küçük kitapta kısmen ifâde etmeye çalıştığımız için sözü, İslâm coğrafyasını içi-

ne alan düşüncelerden çevirerek, bir nebze olsun, memleketimizin îman haritası üstünde durmak, dînî eğitim ve öğretim istikāmetine döndürmek istiyorum ki bu, sohbetimizin ikinci kısmını teşkil edecektir.

Şöyle ki 1925 Türkiye'sinde bütün dînî eğitim ve öğretim müesseseleri kapatıldığı için, askıda ve başıboş kalan îman hayâtımız, zamanla alaylı ya da açıkgözlerin inhisârına geçerek yavaş yavaş zümre ve şahıs sultasının istikāmetinde çatallanmaya başlamıştır.

Böyle olmak da âdeta bir tabiat kānûnu gereğince, çâresizdi. Zîra îman ihtiyâcı kisbî değil vehbîdir. Kütleler gerçeği bulamayınca onun sulandırılmış olanına, sahtesine sarılırlar. Bu da beşerî ihtiyaçların zorlayışıdır.

Kısaca söylemek lâzım gelirse, kāide kurulmadan âbide dikilemeyeceğine göre din tedrîsâtımız yalnız din bilgisi vermek esâsına göre kurulmuş olduğundan, diyânet haritamız âdeta din duygusundan mahrumdur. Öğrenilen fakat yaşanmayan bir dînî eğitim ve öğretimle genç adam rûhî ve mânevî temizliğe götürülüp sağlama alınmaz. Bunun için de memlekette ahlâk-ı Mustafavî ile beslenmiş îman ordusu yetiştirilemez. Netîcede de arınmamış din adamlarının rehberliğinde olan bir cemiyetten de mayalanmış, tezkiye ve tasfiye olmuş insanlar beklenemez.

Din eğitim ve öğretimi yapan çatıların altındaki talebe, hoca döver, hoca yaralar, boykot yapar, siyâsî cereyanlara âlet olursa o memleketin îman hayâtı tehlikeli buutlarda dolaşıyor demektir. Halbuki din duygusu ile beşerî zillet ve ayıplarını dizginlemiş, böylece bir rûhî kemâlin yoluna girmiş zümrelerden bu türlü abesle iştigal ve fesatlara müptelâ olmak ve dalâletlere hakîkat gözü ile bakıp sahtenin sözcülüğünü etmek beklenemez.

Mâzallah günün birinde Rus menfaatlerinin ustaca sırtlarını okşadığı ve şahsî çıkarlarının da buna müsâit olduğu Humeynî ve avanesi olan mollalar gibi İslâm rûhundan ve Resûlullah'ın ahlâkından habersiz yetişmekte olan din adamlarımızdan da korkulu aksülameller beklenebilir. Şu halde gençliği evvelâ ahlâkî Muhammedî ile çapaklarından, kılçıklarından, nefsânî ihtiras ve şeytânî meyillerinden temizleyerek eğitmek gerek. Bu, vatan borcu olduğu kadar, îman borcudur da. Gerçeği gördüğü halde elindeki fırsata kulak asmayarak diyânet haritamızı başıboş bırakmak ise hem vatana hem îmâna hıyânettir.

Elli milyon Müslüman-Türk arasında okuyup yazması olmayıp derûnî hazînesinde yalnız şifâhî ve mânevî kültür bulunan irfan ve hikmet ehli zümreler vardır. Bunlar, ibâdet ve amellerinde eksik ve kusur yapabilirler. Fakat câhil damgası vurulan bu kütle arasında yüreğindeki haşyetullah bekçisi, kötülükler sınırını kapamış ve bir ilâhî müftü de kulağına hayrı şerri fısıldamışsa, sarık üstüne sarık sarmış din adamı geçinenden elbette Allah'a daha makbul ve netîcede de beşeriyet için daha faydalıdır.

Mühim olan, dindarlık değil dini, rûhen yaşamaktır. Din ise, başta samîmî bir îmandır, fazîlettir, ferâgattir, adâlettir, ihlâstır; saffet, sabır ve kendi kendisine ve Allah'a karşı dürüstlük ve ahlâktır. Ahlâk-ı Muhammedî ile zırhlanmak ve sağlama alınmaktır.

Topraklarımızda tehlikesinin büyüklüğü belki de lâyıkıyla kavrayamadığımız bir müessese vardır: Bu, Heybeliada'nın tepesini kaplayan Rus-Ortodoks Ruhban Mektebi'dir. Hiç mi hiç sesleri çıkmaz. Sanki o semtte böyle muazzam bir binâ yoktur. Papaz namzedi olan talebeleri boykot yapmazlar, dedikodu etmezler, eyleme geçmezler, isyan ve öfke krizleri olmaz, kulak kabartılsa da duyulmaz. Disiplinlidirler.

Laboratuvarları vardır, çalışmaları düzenlidir. Hocalarına karşı serkeşlik ve itaatsizlik etmezler, baş kaldırmazlar. Haytalık etmezler.

Ders saatlerinin dışında halı tezgâhlarında, resim atölyelerinde çalışırlar. Eğlence saatleri de vardır. Tenis kortlarında, voleybol maçlarında eğlenmesini de bilirler.

Uzun yıllardır bütün balkanlara hep bu müesseseden komiteci papaz yetişmiştir. Kendi aralarında nasıl bir birlik ve berâberlik içindeyseler bize karşı o kadar kindardırlar. Zîra varmak istedikleri gāyeleri vardır. Bu gāyenin hedefi, dînî olmaktan çok millî ve siyâsîdir. Şöyle ki, kuvvetlenmek, hazırlanmak ve Müslüman-Türk'ü ezmek, heyecanlarının tek kaynağıdır.

Dâhi pâdişahlar devrinin îman adamlarımızdaki coşkun millî ve mânevî heyecânını îlâ-yı kelimetullah adına cemiyeti ayakta tutan ve üç kıta üstüne götüren gayretini, bugünkü din adamlarımızda bulmak kābil mi?

Hatırladığıma göre günümüzde vilâyet, kazâ ve köylerimizdeki Kur'an kursları yaklaşık 45.000 civârında, İmam-Hatip mektepleri 334, Yüksek İslâm Enstitüleri 7, bunlara İslâmî ilimler ve İlâhiyat Fakülteleri de ilâve edilince karşımıza çıkan rakam muazzamdır ve sevindirici olması îcap eder.

Halbuki Türkiye'de tek komünist mektebi olmadığı halde, topraklarımızda onlar söz sâhibi, onlar aktiftirler. Saflarına kazandıkları kütleler ise her gün biraz daha artmaktadır.

Bâtıla hizmet ettikleri halde bir menfî harekete canla başla bağlanmış olmak başarıyı da berâberinde getirebilmektedir.

Ne hazin ki komünist, Müslüman-Türk'ün kanını dökerken beri tarafta Müslüman-Türk'ün diyânet kadrosunda sanki suçlu

kendileri imiş gibi hiç ses çıkmamaktadır. Ama Rus steplerinden esen belirsiz bir rüzgârla Amerikan bayrağını yakmak, Amerikan konsolosluğuna yürümek gibi din adamının vazîfesi şumûlüne girmeyen bir sakîm harekete koşa koşa iştirak ettikleri görülüyor.

Moskof nasıl dört asırlık târihî düşmanımız ise Türk için Amerika da "El-küfrü milletün vâhide" hükmünün sınırı içindedir. Din adamının ancak bunu bilerek tetik durması yeter. Yoksa başından büyük işlere kalkmasının da sinsi bir düşman propagandası olduğunu bilmezse vay hâline.

Din adamının duygu ve düşünce endâzesine vurmadan giriştiği bir ters hareketin vebal ve mesûliyeti yalnız kendisinde kalmayıp kütleye de bulaşan sârî bir hastalık olarak etrâfın sağlığını tehlikeye koyacağı âşikârdır.

Eğer 1925'te kapanıp 1950'de yeniden faâliyete geçerek resmî ve gayrı resmî din eğitimi ve öğretimi yapan müesseselerden yetişenlere, taassuptan arınmış ve cemiyetin bünyesine solüsyon hâlinde karışmış bir dînî ve millî gāye ile berâber içtimâî formasyon verilmiş olsaydı, bugün memleketi kana boyayan anarşi ve doğu vilâyetlerimizi haraca kesen etnik kışkırtmalar, ölü doğan çocuklar gibi nefes almadan toprağa düşerdi. Zîra ilimle medeniyeti, îmanla milliyetçiliği ruhlarına ve idraklerine sindirmiş fedâkâr, fedâî ve idealist din adamlarımızın müdâfaa hattını yarıp memleket topraklarında kol gezmek hadlerine değmezdi.

XV. Hicrî asrı karşılamak teşebbüs ve düşüncesi ulvî bir hareket olduğu kadar Müslüman-Türk'ün boyun borcudur da. Ancak böyle kudsî bir devrin başlangıcını gönül gönüle ve el ele vermiş hangi kadrolar, nasıl bir programla tesid edecektir? Bu şerefli hareket, yalnız kitap neşrinden mi ibâret olacaktır?

Yukarıdan beri sözümüz, görünüşte XV. Hicrî asrı karşılamak fikriyle doğrudan doğruya alâkası olmayan mevzûlar etrâfında dönüp dolaştı. Ancak kanaat ve tespitlerimi söylerken bir şahıs veya zümreyi incitmek kastım olmadığı gibi maddî mânevî bir gûna menfaatim de bulunmadığı için de pervâsız ve rahat konuşabildim.

Tekrar edeyim ki maksadım, diyânet politikamızın eksik hattâ tehlikeli gidişini tebârüz ettirmekten ibârettir. Ceset rûha nasıl muhtaç ise dînî bilgi ve amelin faydalı olması için de onun yaşanması ihlâsa, tertemiz bir îman ve ahlâk-ı Muhammedî'ye dayanmasıyla mümkündür.

Şu anda endîşe, ıstırap ve temennîlerimi bir mukaddes vazîfe etrâfında toplanmış zevâta beyan etmekle mesûdum. Muhterem heyetinize muvaffakiyetler diler, hürmetle selâmlarım.

Sâmiha Ayverdi

Duâlar ve Rüyâlar[1]

Dr. Emin Işık

1958 yılıydı…İstanbul'a yeni gelmiştim. İmam-Hatip Lisesi'nin ikinci sınıfında okuyor, okul yurdunda kalıyordum. Günlerden cumartesiydi, öğleden sonra ders yoktu. Hava kapalı ve soğuktu. Toz gibi bir şey çiseliyordu, fakat yağan yağmur muydu, kar mıydı, belli değildi. Okuldan çıktım otobüs durağına doğru yürüdüm. İçimde garip bir hüzün, bir yalnızlık ve gurbet duygusu… Bir yerlere gitmek istiyordum, fakat gidecek bir yerim yoktu. "Ne yapsam, nereye gitsem?" diye düşünürken, birden aklıma Celâl Hoca'nın *İhyâ* dersi geldi. Hoca, her cumartesi günü ikindi namazından sonra Beyazıt'taki Soğanağa Câmii'nde *İhyâ* okuturdu.

Abdest aldım, câmiye girdim. Öğleyi kılmamıştım, kıldım. İkindi vaktine daha çok zaman vardı. Çâresiz bekleyecektim. Müezzin köşedeki odun sobasını yakmış, gitmişti. Belli ki ders yapılacaktı. Küçücük câmide benden başka kimsecikler yoktu. Sırtımı arka duvara dayadım, tavandaki nakışları, duvardaki yazıları seyre daldım. Câminin imam ve müezzinine imreniyordum. İçimden şöyle bir temennî geçti: "Ben bu câmide görevli olsam, *İhyâ* derslerine devam etmek ne kadar hoş olurdu!" dedim.

Ertesi yıl ben Teşvîkiye Câmii'nde görev aldım. Çok geçmeden Soğanağa Câmii imamlığı boşaldı. Hemen dilekçe verdim, uygun görüldü, 1 Kasım 1961 yılında, Soğanağa Câmii'ne atandım ve resmen

[1] Merhum Emin Işık hocanın Sinan Uluant'a yıllar önce yayınlama izniyle verdiği bir yazı

vazîfeye başladım. Hoca'nın sâdece üç dersinde bulundum. Çünkü Hoca, dördüncü dersi yapamadan 22 Kasım 1961'de Hakk'ın rahmetine kavuştu.

Allah dileğimi vermiş, Hoca'yı da almıştı.

Soğanağa Câmii'nde görev yaptığım 1961-1966 yılları arasında Beyazıt semti ve çevresi, gerçek anlamda bir ilim ve kültür muhîti idi. O yıllar benim için çok verimli geçti. Soğanağa semtinin, benim için bir başka önemi de oradaki güzel komşuluk ilişkileri idi. Yakın komşularımız arasında hem Nakşîler, hem de Cerrâhîler vardı. Ben imamları olduğum için her iki grupla da yakın ilişki içindeydim. Çünkü nişan, nikâh, sünnet ve ölüm vesîlesiyle onlara Kur'an ve mevlit okuyordum. Doğrusunu isterseniz, komşularımızın hepsi kibar ve görgülü insanlardı…

Bir gece rüyâmda kendimi Nakşîlerin meclisinde onlarla birlikte zikrederken gördüm. Çok âhenkli ve etkileyici bir esmâ zikriydi. O âhengin hazzını daha derinden duyabilmek için sustum, başımı önüme eğdim, gözlerimi kapadım, dinlemeye başladım. Aman yâ Rabbî, ne tatlı şeydi bu! Sanki kâinat bütün zerreleriyle dile gelmiş bizimle berâber "Allah, Allah" diyerek zikrediyordu. İçimden şöyle bir istek geçti: "Ben bu tarîkata intisap etmeliyim, bunların arasına katılmalıyım" dedim. Sol yanımda oturan siyah sakallı zat, içimden geçenleri duymuş gibi, eğildi, kulağıma şunu fısıldadı: "Sen bir yere intisap etme! Senin sâhibin var. O zat doğudan gelecek ve sana sâhip çıkacak, bekle!" dedi.

Birden uyandım. Kulağımda zikir sesi devam ediyordu, yüreğim güm güm vuruyordu. Rüyâda siyah sakallı olarak gördüğüm Ahmet Bey'i yakından tanıyordum, gerçek hayatta sakallı değildi.

Bana sorarsanız, mânevî yolun dâvetiyesi, mânevî yolla gelir.

Öyle maça, ya da seyrana gider gibi "Haydi gel, sen de bize katıl!" şeklinde şunun bunun teşvîkiyle mâneviyat yoluna girmek doğru değildir. Girmek isteyenler, mutlaka "işâret"in gelmesini beklemeliler.

Ben Soğanağa Câmii'nde imamlık yaparken, sınıf arkadaşım, can dostum ve sırdaşım, sevgili Hüseyin Top da Beylerbeyi İskele Câmii'nde görevliydi. Haftanın belli gecelerinde Kuzguncuk'ta oturan Sâdeddin Heper Hoca'dan âyin ve ilâhî meşk ediyordu. Birkaç defa bana "Keşke sen de bizimle berâber meşke gelsen, ama gelemezsin, evin çok uzak" demişti.

Hüseyin'le saklımız, gizlimiz yoktu. Her şeyi teklifsizce konuşurduk.

1965 yılıydı… Yine bir şeyler konuşuyorduk, birdenbire lâfı değiştirdi. "Ben Mevlevî oldum, biliyor musun?" dedi. Ben de kendisine iyi halt etmişsin meâlinde öyle bir çıkıştım ki: "Yâhu, sen deli misin, nesin? Girecek başka tarîkat bulamadın da gittin Mevlevîliğe mi girdin? Onların Bektâşilerden ne farkı var? Olsa olsa sana Nakşîlik yakışır. Sen din ilimleri tahsil etmişsin, üstelik imamsın. Sâmi Efendi, her hafta Beylerbeyi'ne geliyor. Sen de Efendi'nin sohbetlerine katılıyor ve onu yakından tanıyorsun. Ayağına kadar gelen nîmeti tepiyorsun. Sonra da gidip Mevlevîliğe giriyorsun. Doğrusu ben bu işi sana yakıştıramadım" diyerek, bir hayli yüklendim.

Başka zaman en ufak bir ayrıntı yüzünden benimle kıyasıya didişen Hüseyin, bu kadar ağır konuşmama rağmen, bana karşılık bile vermedi. "Sen öyle zannet!" gibisinden güldü geçti. Ben de daha fazla üstüne gidemedim

O günden sonra bu mesele üzerinde hiç konuşmadık. Ne ben merak edip sordum, ne de o bana bir şey söyledi. Konu kendiliğinden kapanmış gitmiş oldu.

12 Kasım 1966 yılının güzel bir sonbahar akşamı, bu gece aynı zamanda mübârek Mîraç Kandili. İşte o gece rüyâmda kendimi Konya'da görüyorum. Alâaddin Câmii veya ona çok benzeyen bir başka câmi. Ancak câminin giriş kapısı, kıble tarafından. Sağ yanımda Hüseyin Top, ikimiz birlikte câmiye giriyoruz. Tam karşıda, orta kubbenin altında, yüksekçe bir vaaz kürsüsü üzerinde Şems-i Tebrîzî Hazretleri, başında sikke ve destar ders veriyor. Kendisi gibi hepsi de sikkeli ve destarlı kırk kadar Mevlevî dedesine yüksek sesle bir takım tâlîmatlar yağdırıyor. Sakın benim emirlerimin dışına çıkmayın anlamında el, kol işâretleri yapıyor. Dinleyenler de sanki taş kesilmişler gibi hareketsiz ve huşû içindeler.

Biz onun konuştuklarından tek kelime anlamıyoruz. Zâten konu da bizi ilgilendirmiyormuş. Bir iki dakîka kadar durup onlara bak-

tıktan sonra, daha da sağ tarafa doğru çekildik, onları rahatsız etmemeye özen göstererek câmi içine doğru yürüdük. Karşımızda Hz. Mevlânâ, başında imamların giydiği beyaz sarıklı bir fes bize doğru geliyor. Beş altı adım kala gülümseyerek ve gözümün içine bakarak, bana "Sen bizim hakkımızda hiç de iyi şeyler düşünmüyorsun, ama yine de biz sana sâhip çıkacağız. Çünkü sen bize âitsin, bizimsin" dedi. Ben mahcûbiyetten hiçbir şey diyemedim, hemen öpmek üzere eline sarıldım. Hüseyin de el öptü sanırım. "Şöyle gelin bakalım!" diyerek, bizi sekiz on adım kadar kenara çekti. Diz çöküp oturmamızı emretti, biz de oturduk. Sonra o da diz çöküp oturdu. Tam yüz yüze gelecek şekilde karşılıklı oturduk. Bana "Yaklaş!" diye emretti. Dizim onun dizine değecek kadar yaklaştım. Daha fazla yaklaşırsam belki rahatsız ederim, diye de korkuyordum. O "Daha yaklaş, iyice yaklaş!" diyerek beni tam iki dizinin arasına aldı. Sonra başımı okşadı, avucunun içine aldı, sağ yanağım onun sağ dizinin üstüne gelecek şekilde yatırdı. Eli başımın üstünde duruyor, hafif sesle bana birtakım duâlar okuyordu. Sekiz on dakîka kadar beni öylece tuttuktan sonra elini başımdan çekti, "Haydi kalk bakalım, bu iş tamam" dedi. Hep berâber ayağa kalktık. Sağ eli Hüseyin'in sırtında, sol eli benim sırtımda birkaç adım yürüdük. Önümüzdeki direğin yakınına gelince orada yine diz üstü oturmamızı söyledi. "Gözlerinizi yumunuz ve sessizce bekleyiniz. Biraz sıkıntı çekeceksin ve terleyeceksin, ama buna katlanmak zorundasın. Çünkü burada çektiğin sıkıntı çile yerine geçecek. Ben birazdan geleceğim" dedi ve câmiin arka tarafına doğru gitti.

Hüseyin, câmiye ilk girdiğimiz andan beri bir sağdıç gibi bana refâkat ediyor, fakat hiçbir şey demiyor, hiçbir şeye karışmıyordu. Sâdece seyrediyordu.

Hüseyin yine sağ yanımda, ikimiz de diz çöküp oturmuş ve

gözlerimizi yummuş olarak bekliyoruz. Bir saat kadar öyle sessizce bekledik. Ben kendi kendime: "Sıkıntı çekeceksin, terleyeceksin, demişti ama şu çektiğim sıkıntı, öyle dayanılmayacak kadar büyük bir sıkıntı değil. Hafiften terledim, ama eğer iş bundan ibâretse ne âlâ!" diyorum…

Böyle kendi kendimle konuşurken, Hz. Mevlânâ sağ eliyle omzuma dokundu. "Bu iş tamam, kalk bakalım!" dedi. Gözümü açtım, ayağa kalktım. Yine gözümün içine bakarak, "Biz şimdi senin mânevî sıkıntını aldık. Bundan sonra kolay kolay iç sıkıntısı çekmeyeceksin. Ancak senin maddî sıkıntın da var, onu da halletmemiz gerek. Gelin benimle!" dedi. Câmiin içinde otuz beş, kırk adım kadar kuzeye doğru yürüdük. Bizim orada durmamızı, beklememizi istedi. Câmi içinde kuzey taraftaki duvara bitişik küçük küçük odalar, tahtadan bölmeler vardı. Onlar müstahdem odalarıymış, İşte o odalardan birine girdi. Az sonra elinde çok eski, nerdeyse çürümeye yüz tutmuş kahverengi bir meşin cüzdan, arkasında da yedi sekiz kişi müstahdem yanımıza geldi. Bana cüzdanın içindeki bir deste yeni basılmış banknotları gösterdi. "Bu paralar, Yusuf'un annesinden, senin gibi ihtiyaç sâhiplerine verilmek üzere beklettiğim emânet bir paradır. Bunu sana vereceğim, ama önce onu şöyle bir elden ele dolaştıralım da ondan sonra" dedi. Benim sağ tarafımda duran Hüseyin'i, kendi sağına, onun sağına da beni, benden sonra da o müstahdemleri yerleştirdi, ayakta bir halka şekline getirdi. Sonra da paranın böyle elden ele dolaştırılarak verilmesinin daha hayırlı ve bereketli olacağını söyleyerek onu üç defa devir yaptırdıktan sonra elime teslim etti.

Birden uyandım. Gözümü açtım, ama hiçbir şey görmüyordum, rüyâyı ve heyecânını yaşıyordum. Cüzdanın elimde olduğunu sanıyordum. Bunun bir rüyâ olduğunu biliyordum, fakat kendimi i-

nandıramıyordum. Ancak öğleye doğru iyice kendime gelebilmiştim. İlk anlardaki o heyecan geçmiş, içimi bir sevinç ve bir aydınlık kaplamıştı. Artık öylesine mutluydum ki, durmadan şükrediyordum…

Şimdi siz, "Acaba sonra neler oldu, rüyâ nasıl çıktı?" diye soracaksınız.

Sabrınızı taşırmazsam onu da kısaca anlatmaya çalışacağım: Rüyâyı görmeden üç ay kadar önce kayınpederim vefat etti. Yaşlı ve felçli kayınvâlideyi Hatay'dan yanımıza getirdik. Oğlumuz M. Âkif yedi-sekiz aylık bir bebek, kızımız Sevdâ beş yaşında, bakımsızlıktan hastalandı. Hilit teşhîsiyle hastaneye yatırdık. Okullar açıldı, dersler başladı. Ayrıca müdür muâviniyim. Okul Fâtih Çarşamba'sında, ev Küçükyalı'da. Okuldan çıkıyorum, Zeynep Kâmil Hastahânesi'ne uğruyorum, oradan çıkıyor evin ihtiyaçları için çarşıya, eczahâneye koşuyorum. Oradan da yorgun ve bitkin bir halde eve geliyorum. Evde bir damla su kalmamış. Bahçedeki kuyunun suyu çekilmiş, minnet ricâ komşu sarnıçlardan bir iki kova suyu zar zor alabiliyorum. Bütün bunlara ne zaman yetiştirebiliyorum, ne de para… Hanımın kolyesini rehin verdim de bir arkadaştan yüz elli lira borç aldım. Kış geldi gelecek biz hâlâ yazlık evde kirâyla oturuyoruz. Evden taşınmak istiyoruz, Fâtih'te, Çarşamba'da ev kirâları ateş pahası, aldığım maaş ev kirâsına yetmiyor. Üstelik İstanbul'da da su sıkıntısı var, üst katlara hiç su çıkmıyor.

İşte rüyâyı böyle sıkıntılar içinde yaşarken görüyorum: "Senin maddî sıkıntını da halledeceğiz" vaadini, hattâ parayı alarak uyanıyorum. Meşin cüzdan içindeki yeni parayı da gözümle görüyorum. Üzerinde beş rakamı bir iki tâne de sıfır yazılı, kum bejine yakın pembe bir kâğıt para. Ondan birkaç ay önce ilk defa yirmi liralık pembe banknotlar tedâvüle çıkarılmıştı. Yakında aynı seriden elli

liralıkların da piyasaya sürüleceği söyleniyordu. Ben biraz da o söylentilere kanarak elli liralıkların bir an önce ortaya çıkmasını sabırsızlıkla bekliyordum. Çünkü biliyordum ki, o paralar piyasaya çıkınca ben maddî sıkıntıdan kurtulacaktım.

Benim gördüğüm paranın tedâvüle çıkması tam on beş sene sonra oldu: Kâğıdın, mürekkebin ve makine parçalarının karaborsa olduğu bir dönemde biz borç harç ederek bir matbaa kurduk. Üç dört sene uğraştıktan sonra 1982 yılında altı milyon zararla matbaayı tasfiye ettik, yayınevini de kapattık. Biz hesapları kapattıktan bir hafta sonra üzerinde Mevlânâ resmi olan pembe beş binlikler tedâvüle çıkarıldı…

O gün bu gün, şükürler olsun Rabbime bana para sıkıntısı çektirmedi.

Dünya duâ üstüne kurulu derler, ona inanıyorum. Ancak, îtiraf etmeliyim ki, benim dünyam duâlar ve rüyâlar üzerine kuruludur.

Emin Işık Hoca

Prof. Dr. Mehmet Demirci

Yaz sıcaklarında yaprak dökümü başladı. Vakti saati gelenler "Rabbine dön" dâvetine icâbet ediyorlar. Ardarda Ergun Balcı, Nâdîde Uluant, Ferruh Bozbeyli, Emin Işık, Halûk Dursun ruhlarını teslim edip cemâle kavuştular.

1936 Hatay doğumlu olan Emin Işık 1 Ağustos'ta son nefesini verip, 2 Ağustos Cuma günü Şişli Câmi'inde kılınan cenâze namazından sonra Zincirlikuyu Mezarlığı'nda sırlandı. Güzel insandı, mübârek günlerde Rabbine kavuştu.

Emin Işık ilkokuldan sonra Antakya'da hâfızlığını tamamladı, Adana İmam-Hatip Okulu'na girdi. Bu okulun lise kısmını İstanbul'da tamamlayıp İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'ne kaydoldu. Bitirince 4 yıl öğretmenlikten sonra YİE'nde asistan oldu ve doktora tezini tamamlayıp daha sonra İlâhiyat Fakültesine dönüşecek olan bu kurumda hocalık yaptı.

ÇOK YÖNLÜ

Emin Işık İmam Hatip Okulu ve Yüksek İslâm Enstitülerinin ülkemize kazandırdığı bir değerdir. Bu okullar açılmamış olsaydı muhtemelen iyi bir hâfız olarak kalırdı. Ama öyle olmadı, Emin Hoca kendini yetiştirdi iyi bir entelektüel oldu.

Fetret devrinde yetişmesine rağmen, Osmanlı bakiyesi olan ilim, irfan ve sanat adamlarını buldu, onların dizi dibinde oturdu, eski irfan ve kültürümüzü öğrendi, özümsedi ve taşıyıcılığını yaptı.

Emin Işık çok yönlü bir kimseydi. Hâfızdı, mevlithandı, mûsikîşinastı. Şüphesiz bunlar iyi meziyetlerdir. Ama bu alanda şöhreti o-

lan birçok kimsenin tefekkür ve entelektüel yönleri zayıftır. Emin Işık ise okuyan, düşünen, yazan ve konuşan biridir. Celâl Hoca'nın, Nûrettin Topçu'nun, Mâhir İz'in yanlarında bulundu ve onların tâkipçisi oldu.

Hoşsohbetti, nüktedandı, hoşgörü sâhibiydi; bulunduğu yerlere renk ve seviye katardı. Edebî zevki vardı, değerli şiirlerle sohbetlerini süslerdi. Televizyonlarda, özel mekânlarda, câmilerde sohbetlerinden çok kimse feyiz aldı. Eserlerinde, sohbetlerinde hep yaşanabilir olan aşkı, muhabbeti, tasavvufî ve ahlâkî güzellikleri bıkmadan anlattı.

Onun belirgin yönlerinden biri şuurlu bir Türk milliyetçisi olmasıdır. Bundan hiç tâviz vermemiş, milli değerlerimiz üzerine titremiştir. Denizli'de Merkez Efendi Sempozyumu'nda berâberdik (1988) Oturumlar dışındaki vakitlerimizde Emin Hoca'nın doyumsuz sohbetlerini dinledik. Bir defasında içki müptelâları hakkında şöyle bir lâf etti: "Be adam içeceksen bâzen rakı iç de millî bir yönün olsun!"

Daha sonra bu sözü câmide de söylediğini öğrendim. Öğrenciliği sırasında Bâyezit Soğanağa Câmisinde görevli idi. Cuma günleri vaazını ve hutbesini dinlemek üzere seçkin bir cemâati vardı. Ahmet Güner Sayar anlatır: Emin Bey'in câmi imamlığında dillere düşmüş bir anektod vardır. Yılbaşına denk düşen bir cuma vaazında, câmi cemâatine hitâben şunları söyler: "Bu akşam yılbaşı. Biliyorum içeceksiniz. İçecekseniz, rakı içiniz de paranız bu memlekette kalsın."

MEVLEVÎ BÜYÜĞÜ

Onu asıl değerli kılan derin bir irfan sâhibi olmasıdır. Tasavvufu bilip içselleştirmiş olan, yaşayan ve anlatan biriydi. En son Mevlevî şeyhlerinden Midhat Bahârî Bey'den feyiz ve icâzet almıştı. Midhat Bahârî Beytur (1875-1977), Konya'daki Çelebilik makamında bu-

lunan Mevlevî Âsitânesinin son postnişini Abdülhalim Çelebi'nin (1874-1925) tâyin ettiği son Mevlevî şeyhidir.

Emin Işık'ın kendisinin anlattığına göre, rüyâsında Hz. Mevlânâ'ya mülâkî olmuş, onun dizine başını koymuş, bu mübârek de, Emin Bey'in başını tekbirlemişti. Gördüğü bu rüya, bir müddet sonra, gerçek hayâtında tecellî etti. Arkadaşı Hüseyin Top kendisini Mithat Bahârî Bey'e götürdü. Onu görünce, aralarında herhangi bir konuşma geçmeden, dizine başını dayadı, merhum da Emin Bey'in başını tekbirledi. Şahsen yaşadığı bu olayı anlatırken, içinin duygu hareketliliği, göz pınarlarını zorlamıştı. Ahmet Güner Sayar'ın naklettiğine göre Emin Bey, sözünü şöyle bağladı: "O ânı yeniden yaşamak için kalan ömrümü vermeye hazırım."

Cenâze namazı sırasında Emin Işık'ın tabutunun başına şeyhlere mahsus olan destarlı Mevlevî sikkesi kondu. Zincirlikuyu mezarlığında sırlandıktan sonra da Mevlevî usûlü duâ ve niyazda bulunuldu. Emin Hoca çeşitli yerlerde periyodik olarak Mesnevî sohbetleri yapardı. Buna kendisini Bandırmalı Tatlıcı Ali Öztaylan Efendi (1913-2008) teşvik etmişti.

*

Konya'da bir sempozyumda berâberdik, "Nasılsınız ağabey?" diye sordum. Şu cevâbı verdi:

"Hamdolsun iyiyim. Yürüyebiliyorum, zihnî melekelerim yerinde, yemek yiyorum. Banyo yapabiliyorum, bu sırada sırtımı, vücûdumu sabunlayabiliyorum. Bu gibi konularda kimsenin yardımına ihtiyâcım yok. Bu yaşta daha ne isterim ki! Allah'ıma şükürler olsun."

Emin Işık bütün bunları gāyet samîmî, içten duygularla söylemişti. Bu ifâdeler beni çok etkiledi. Yeri geldikçe başkalarına anlattım.

Tasavvuf ahlâkını hâl edinmiş biriydi. Mütevâzı, vefâlı, hoşgörülü idi. Tasavvufun kāl yönünü de iyi bilirdi. Seneler önce İbni Fârız'ın Kasîde-i Tâiyye'sine İsmâil Ankaravî'nin yaptığı şerhi yazma nüshalardan sâdeleştirerek yayına hazırlamıştım (Vefâ Yayınları, 2007, Osmanlı Tasavvuf Düşüncesi). Kitap konusu îtibâriyle oldukça ağırdır, pek fazla satmadı. Emin Hoca ise her karşılaşmamızda bu eseri yayına hazırladığım için bana muhabbetle teşekkür ederdi.

Başka bir Hak dostu olan Selçuk Eraydın'ın (1937-1995) vefâtından sonra Emin Işık Hoca'nın ona kaleme aldığı "Cennete Mektup" yazısında muhabbet dolu satırlar var. Haluk Dursun'dan naklen Gökhan Özcan yazdı. Oradan birkaç dostluk ve sevgi cümlesi naklediyorum:

"Gönülden gönüle akan meveddet ırmakları olmadıkça insanlar birbirlerine dost olamazlar. Bana sorarsan, îman gibi, hidâyet gibi, dostluk da kalblerimizi kudret parmakları arasında tesbih gibi çeken ilâhî irâdenin eseridir. 'Vedûd' isminin tecellîsiyle meydâna gelir. Sevmek de sevmemek de kulun elinde değil, kişi ile kalbi arasına giren Allah'ın irâdesiyledir. İlâhî irâdenin böyle tecellî etmesi için 'nefs-i emmâre'nin aradan çekilmiş olması lâzım. Evet, aynen böyledir. Ne demişler "Çekilirsen aradan, kalır seni Yaradan." Seni seviyorum ve seni bana sevdiren Allah'a hamdediyorum."

KİM ŞÂİR?

Emin Işık medenî cesâret sâhibi olmanın müstesnâ bir örneği idi. 1960'ların ortalarına doğru, Çarşıkapı'da bir yerde, Necip Fâzıl'ın 'Mehmed Âkif ve Şiiri' konulu bir konferansını dinlemeye gider. Salon iğne atsan düşmeyecek derecede doludur. *Safahat* merkezli bir değerlendirme yapan Necip Fâzıl, konuşmasını "Âkif, bir şâir değildir" diyerek bağlar. Bunun üzerine Emin Bey, elini kaldırır ve söz ister. Der ki, "Bir şâir olarak siz, Âkif'in yanında solda sıfırsınız!" Necip

Fâzıl, kızgınlıkla mugālata yaparak kaba bir cevap verir: "Sen de benim yanımda çift sıfırsın!"

Emin Hoca'nınn, Âkif 'in Çanakkale Savaşı'nda şehit olanları dile getirdiği şiirinde şu beyti, dünyânın en büyük on şâiri bir araya gelseler yazamazlar dediğini kendisinden işittim:

Vurulup tertemiz alnından uzanmış yatıyor

Bir hilâl uğruna Yâ Rab! Ne güneşler batıyor

Emin Bey, bu beyti tahlil ederken, sözü Türk bayrağına getirdi ve sözlerini şöyle sürdürdü: "Türk Bayrağı'ndaki hilâl Allah'ı, yıldız da Hz. Muhammed'i sembolize etmektedir. Bayraktaki kırmızı zemin ise, Türk milletini temsil eder." (Ahmet Güner Sayar'dan)

ÇAĞDAŞ DERVİŞ

Sohbeti gibi kalemi de güçlüydü. *Devleti Kuran İrâde, Celâl Hoca, Nûrettin Topçu* adlı kitapları vardır. Son senelerdeki muhabbet yüklü eserleri ise şunlar*: Belhin Güvercinleri, Aşkı Meşk Ermek, Kimin Kulusun?* Nihâyet bu yıl çıkan *Nurettin Topçu Çağdaş Bir Dervişin Dünyâsı* adlı kitabı (Dergâh yayını) ismiyle bile ilgi çeken bir çalışmadır. "Emin hoca kitabı her şeyden evvel bir biyografi metni olarak kaleme alsa da, Topçu ile ilgili ayrıntıları o kadar hoş bir üslupla yazmış ki, yer yer bir roman" akıcılığı ve rahatlığına sâhip sayılır.

Emin Işık bu son kitabında Nûrettin Topçu'nun mâneviyat arayışını anlatır. Bir gün ilkokuldan samîmî arkadaşı Sırrı'ya şöyle der: "Kafamda bir sürü problem var, fakat kimseye bir şey diyemiyorum, güvenemiyorum. Ehlini bulsam soracağım çok şey var."

Sırrı onu önce Celâl Hocâ'ya götürür. Celâleddin Ökten (1882-1961) din ilimlerini, doğu ve batı felsefesini bilen biriydi. İlk ziyâretinin ardından arkadaşına şöyle dedi: "Celâl Hoca büyük âlim. Bunda hiç şüphe yok. Ama benim derdim ilim değil, ben başka bir şey arı-

yorum, ben mâneviyat arıyorum."

Daha sonra Abdurrahman Şeref Güzelyazıcı'ya (1904-1978). Gittiler bu zat, başarılı bir vâiz, edip, şâir, hoşsohbet biriydi, tasavvufu bilirdi. Epeyce sohbet ettiler oradan ayrılınca arkadaşına: "Benim aradığım bu da değil, ben tasavvufun ilmini değil, kendisini arıyorum. Rûhuma gıdâ olacak şeyi arıyorum" der.

Son durak Abdülaziz Bekkîne'dir. Bu zat (v. 1952) Kazan kökenli bir Nakşî şeyhidir. Sırrı Bekkîne'ye; Fransa'da felsefe tahsil etmiş, Sorbon'da doktora yapmış, titiz mi titiz bir genç öğretmen getirmek istediğini söyledi. Aziz Efendi "Kâfiri getir bana, kibirliyi getirme" dedi. Sırrı onun kibirli olmadığını söyledi.

İlk gidişte gece yarısına kadar sohbet ettiler. Topçu bir ara Abdülaziz Efendi'nin varlık meselesi hakkında ne düşündüğünü merak edip sordu. Cevap şöyle oldu:

"Hakîkî varlık bir tânedir. Diğer bütün varlıklar, O'nun irâdesi ve yaratması ile zuhûra gelmişler ve varlık kazanmışlardır. Adına ister "yaratma", ister "zuhur" deyin, hepsi sonradan olmuş şeylerdir. Öncelik sonralık yaratılmışlar için geçerlidir. Cenâb-ı Hakk'ın zamâna da mekâna da ihtiyâcı yoktur, "Ezel ve ebet" gibi deyimler O'nu tanıtmaya yetmez. Çünkü O, "Evveldir Âhirdir." O'nu akıl yoluyla târife kalkmak çok yanlış ve tehlikeli bir yoldur. Allah kendisini vahiy yoluyla nasıl tanıtırsa, O işte öyledir."

Nûrettin Topçu Abdülaziz Efendi için şöyle demişti: "Onu tanımasaydım Peygamberimi anlamayacaktım."

*

Bu bahsi uzun tutuşumun sebebi, Emin Işık Hoca'nın, Topçu' nun şahsında "Çağdaş bir derviş" portresi görmesidir. Emin Hoca kendisi de çağdaş bir derviştir. Bildiğim kadarıyla bu yönünü son

senelere kadar pek dile getirmemiş fakat hâli, tavrı ve davranışlarıyla her zeminde ortaya koymuştur.

Bizim târihî tecrübemizde tasavvuf eğitiminin yapıldığı mekânlar tekkelerdir. Tekkeler büyük hizmet görmekle berâber tasavvufun olmazsa olmazı değildir. Ahmed Celâleddin Dede'nin (1853-1946) dediği gibi:

Seddolunmakla tekâyâ kaldırılmaz zikr-i Hak

Cümle mevcûdât zâkir, kâinat dergâhtır

Asıl olan tasavvuf ahlâkını yaşamaktır. İşte Emin Işık, tekkelerin kapalı olduğu bir devirde, İslâm tasavvufunu öğrenen, bilen, onu hakkıyla yaşayıp temsil eden müstesnâ bir örnektir. O şimdi Şeyh Gālib'in tasvir ettiği âlemde olmalıdır:

Kimi mest-i mahabbet hâne-i hammârdan gelmiş

Kimi mehûş-i hayret şûle-i dîdârdan gelmiş

Kimi hurşîde benzer âlem-i envârdan gelmiş

Kimi varmış diyâr-ı vahdete tekrârdan gelmiş

Gözüm dûş oldu gördüm bir gürûhu hep külâhîler

Aceb heybet aceb şevket aceb tarz-ı ilâhîler

Ruhu şâd olsun.

Gittin Bıraktın da Bizi Kederde

Zeynep Uluant

Zaman geçtikçe kayıplarımız artıyor. Sevdiklerimiz birer birer bizleri terkettikçe dünya boşalıyor hissine kapılıyorum. Kabristandakilerin sayısı arttıkça yalnızlaşıyoruz sanki… Bizi sarıp sarmalayan, bir müşkülümüz olduğunda danıştığımız, sırtımızı sıvazlayan ellerini her an arkamızda hissettiğimiz büyüklerimiz, dostlarımız, hocalarımız… İşte bir tânesi daha bizi bırakıp gerçek dünyâya göçtü. Belh'in güvercini misâli ten kafesinden bekā âlemine uçtu. Evet, Emin Işık Hocamızı da kaybettik.

Özellikle son yıllarda hasret kaldığımız, bilgili, güler yüzlü, aydın din adamının kuvvetli bir temsilcisiydi. Dogmalara, taassuba takılıp kalmadan, dinden soğutmadan, İslâmiyet'in "Uzaklaştırmayın, yaklaştırın" emrine uygun tutumuyla temâyüz etmişti.

Gençlik yıllarımdan beri bildiğim aziz hocamı asıl, değerli büyüğüm Sâmiha Ayverdi'nin cenâze namazını kıldırdığında yaptığı hârika duâ ile tanımıştım. Sâdece bu özelliği dahi onu lâlettâyin bir din adamı olmaktan çıkarıyordu. Daha sonra çeşitli vesîlelerle sık sık bir araya geldik. Aynı zamanda dostu olan rahmetli babamın cenâze namazını da o kıldırdı, bizi kırmayarak vefat yıldönümlerinde duâsını okumak üzere evlerimize kadar gelmişti.

Karşılıklı ev gezmeleri sırasında ise onu daha yakından tanıma fırsatı buldum. Kıymetli eşi Şükran ablamızla birlikte misâfirperverliklerine pâyan yoktu. Antakya mutfağının en güzel örneklerini bin bir emekle hazırlayıp önümüze koyan Şükran ablamız onca yorgunluğa rağmen gülen yüzünü hiç eksik etmez, meş-

hur pilâvının servisini üstlenen Emin hoca ile tatlı atışmaları hepimizi gülümsetirdi. Karınlar doyduktan sonra sohbet faslı ile ruhları doyurmaya sıra gelir, Asr-ı Saâdet'ten İslâm ahlâkına, evliyâ menkıbelerine, İslâm târihine geniş bir perspektife söz uzar giderdi. Bu konuşmalarda zihnimde en çok yer eden, hocanın gülerek, annesinin Hz. Peygamber'in Arap olduğuna bir türlü inanmayarak "oğlum hiç Peygamber Arap olur mu, Türktür O" diyerek evlâdını âdeta günâha girmekten korumaya çalışan ısrarcı tutumunu anlatmasıydı. Hoca tam bir Türk milliyetçisiydi ve bu hâtırasını sımsıkı bağlı olduğu, millî değerleri üzerinde konuşurken birkaç defa anlatmıştı. Türklüğe mensûbiyeti ve ırkının İslâmiyet'e yaptığı hizmetlerle iftihar ediyordu.

İslâm'ın Güleryüzü olarak da niteleyebileceğimiz Emin Hoca, gerek Kubbealtı'ndaki gerek evimizdeki Ramazan gecelerinde anlattığı fıkralarla, hikâyelerle hepimizin içini aydınlatır meclise renk katardı. Onu evimizde ağırladığımız günlerden birinde anlattığı okul hâtıralarından ikisini zikretmeden geçemeyeceğim. Kendi ağzından dinlemek gibi olmasa da… Hoca, Fakültede ders verirken mevzû gelir peynir bahsine dayanır. Bu konularda da çok bilgili bir Anadolu insanı olan Hoca, peynir çeşitleri hakkında etraflı bilgi verirken, öğrencilerden biri gāyet saf ve pervâsız bir şekilde "Hocam sizin mandıranız mı vardı yoksa?" diye sorunca, "Hayır yok ama senin gibi …….ler yetiyor" diye cevâbı yapıştırır. Bir keresinde de "Hocam ölülerin ruhûna okuduğumuz duâlar gerçekten onlara ulaşır mı?" diye egzantrik bir soruya "Niye gitmesin, faraza sülâlene sövsem nasıl gidecekse duâ da gider." deyiverir. Emin Hoca'nın sözünü sakınmayan, doğru bildiğini söyleyen, millî ve mânevî asabiyete sâhip tutumu iki arkadaşıyla birlikte ders yaptığı bölümün "Deliler Koridoru" olarak anılmasına da sebep olmuştur.

Emin Hoca, Kur'an'ı ve Mevlidi o güzel sesi ve tavrıyla daha da mühimi içten gelen yürek yanığıyla okuyan insandı. Katıldığı iftarlar ve duâlarda kendisini dinlemek ayrı bir zevkti. Bizde yaptığımız bir iftar sonrası her zamanki gibi Rahman Sûresini okumuş ve nedense bana her zamankinden çok tesir etmişti. Sebebini düşünürken sormama fırsat kalmadan "Bugün şehnaz makāmından okudum onun için size değişik geldi" dedi. Mûsıkî bilgisi vardı, onun için okuduğu ezan Kur'an, Mevlid daha bir müessir oluyordu.

Câhil müslümanlardan ve bunların İslâmiyetin rûhunu bozarak verdikleri zarardan şikâyetçiydi. Gene kendisinden dinlediğim bir hâtıradır. Altûnizâde'deki İlâhiyat Fakültesi Câmii'nde içinde Emin Hoca'nın da bulunduğu ehil bir topluluk ilâhî ve duâlarla terâvih namazını kıldırmaktadır. Bir müddet sonra bu durumdan rahatsız olunduğu, câmide terennüm edilemeyeceği gibi şikâyetler vâki olur. Daha da acı olanı bu saçma sapan şikâyeti yapan, civardaki fırıncının çırağıdır. İşte maalesef bu gibi câhilâne tutumlar yüzünden Hoca'nın adı Kızıl İmam'a kadar çıkarılmıştır.

Emin Hoca'nın hayâtındaki iki büyük dostundan biri, onu Mevlânâ'nın yoluna getirmeye vesîle olan can dostu Hüseyin Top'tur ki bu büyük mânevî mâcerâyı Hoca'nın ağzından Akademi Mecmuanızda okuyacaksınız. İkincisi de genç yaşta elim bir trafik kazâsında aramızdan ayrılan Selçuk Eraydın'dır ki onun ardından kaleme aldığı ve tam da yüreklere dokunan Cennete Mektup adlı yazısında şöyle demektedir: "Önce şunu ifâde edeyim ki ölümün acısını geriye kalanlar belki daha çok çekiyorlar. Sevenler, sevdikleriyle berâber taksit taksit ölüyorlar. Hani bir gün her şeyi para ile ölçen, para ile değerlendiren insanlardan, onların kuru ve karanlık dünyâlarından söz ediyorduk. Ben "onların dünyâsında her şey paradır. O dünyâda para etmeyen hiçbir şeyin değeri yoktur.

Kutsal dedikleri de paradır" demiştim de herkes hayretle birbirine bakmıştı. Yalnızca sen bana hak vermiştin, "Emin doğru söylüyor" demiştin. Sonra da Ziyâ Paşa'nın şu beytini okumuştun:

Îman ile din akçedir erbâb-ı gınâda
Nâmûs u hamiyyet sözü kaldı fukarâda

Ah sevgili Selçuk ah! İnsanlar anlaşılmadıklarından, kendilerini hakkıyla anlayan kimseciklerin olmadığından yakınır dururlar. Oysa ben, seninle olduğum zaman, en ince duygularımı bile en sert ve kaba bir dille ortaya koymaktan sakınmazdım. Anlaşılmayacak veya yanlış anlaşılacak diye bir endîşeye kapılmazdım. Sen onları yine de bütün inceliğiyle anlardın."

İlâhi kudret karşısında kulun ne kadar âciz olduğunu biliyoruz. Hani son akşam sana şaka yollu takılmıştım: "Konuşmacı olarak gittiğin yerde halka, Mîrâca nasıl çıkılacağını mı anlatacaksın?" demiştim. Daha doğrusu sen bana "Mîrâcın mübârek olsun" demiştin de bunun üzerine ben de sana "Kim çıktıysa ona mübârek olsun. Yâhu Mîrâca çıkan yok çıkaran var. Görmüyor musun âyet ne diyor? Kulunu bir gece aldı götürdü" diyor. Koskoca peygamberi kendisi alıp götürüyor, bize gelince kılın namazı çıkın Mîrâca, buyuruyor. Kul gücüyle olacak şey mi bu? Gāliba Fâtiha Sûresi'ndeki 'İyyâ kenestaîn' bunun içindir" dedim. Sen de tasdik eder gibi başını salladın. Sanki o gece gideceğini biliyordun. Ben bu akşam gideyim de sen de gör, diyor gibiydin.

Seninle berâber sohbete dalınca, zaman ve mekân boyutlarının tayyolduğunu hissederdim. Dünyâyı unutur, onun hemm ü gamından da kurtulurdum. Seninle olan dostluğumun ebedî olduğunu biliyorum. Ben sana, senin gidişine değil, senden uzak kalışıma yanıyorum. Sana yazarken seninle berâber oluyorum. Bundan dolayı sana sık sık mektup yazacağım. Çünkü sana anlatacağım

şeyleri başkalarına açamıyorum. Yanlış anlamalarından korkuyorum. Bundan sonra ya susmalıyım, ya da herkesin bildiği şeyleri tekrar etmeliyim. Yeni bir şey söylememek de zâten susmak demektir. Seni seviyorum ve seni bana sevdiren Allah'a hamdediyorum."

İşte Emin Hoca böyle müstesnâ dostlukları olan dost yaradılmış bir insandı. Şimdi o gerçek âlemde ve çok sevdiği özlediği Selçuk Eraydın Hoca ile birlikte, bizler ise hasrette… Fakat onun hasretini hepimizden fazla çektiğine inandığımız Şükran ablamız var ki "O cennete gitti, beni cehennemde bıraktı" derken çocukluk aşkını kaybetmenin acısıyla gözyaşı dökmektedir. Henüz ufak bir çocukken Emin Hoca'nın, cebine usulca bıraktığı aşk mektûbuna, o devir insanının edep ve terbiye anlayışıyla bir bakışla dahi cevap vermeyerek ancak söz kesildikten sonra gönlünü açan, duru ve samîmî şiirleriyle meclislerimizi renklendiren Şükran ablamıza, evlat ve torunlarına sabr-ı cemil niyaz ediyorum. Ne diyelim, "Ölen hayvan imiş âşıklar ölmez."

Emin Işık Hoca İçin Birkaç Söz

Münip Utandı

Emin Işık Hoca'nın mûsikî zevki çok yüksekti, mûsikîmizin inceliklerine vâkıf bir büyüğümüzdü. Bu bakımdan biz mûsikî ile uğraşanların gönlünde özel bir yere sâhipti. Mûsikîmizin makamlarına son derece hâkimdi. Söyleyeceği bir eseri (kasîde, gazel, ilâhi, şarkı) hangi makamda ise önce o makāmın mırıldanarak seyrini yapar; sonra esere girerdi.

Bir televizyon programında yine mırıldanarak eviç makāmında bir seyir yapmıştı. Ve esere öyle girdi. Hayranlıkla dinledim ve izledim, mükemmeldi. Kendi alanındaki tartışmasız üstün vasıflarının, bilgi birikiminin yanı sıra mûsikîye hâkimiyeti Allah'ın ona bahşettiği ayrı bir lütuftu.

Kuran tilâvetinin icrâ edilen mûsikî türlerinden ayrı tutulması gerektiğini, kendine has sadâ, edâ, yaradana lâyık tarz ve uslüpla, estetik kurallarına uyularak; güzel sesle, özenle okunmasını (tecvîdin) ve bu bakımdan da yüksek bir mûsikî bilgisinin gerekli olduğunu söylerdi. Ben de Antakyalı olduğum için birlikte Antakya hakkında sohbetler ederdik. Kırklı yılların zorluklarına rağmen orada mutlu olduğunu, çocukluğunda inanılmaz bir öğrenme arzusunun olduğundan bahseder, çocukluk anılarını anlatırdı.

Onunla karşılaştığımız her an içimizi başka bir heyecan kaplardı. Onun sevgisini ve muhabbetini içinizde hissederdiniz. Saray Bosna Kültür Haftası'nın son gecesinde verdiğimiz konserin sonunda bis parçası olarak sonluk bir şarkı düşünürken; dinleyicilerin arasından bestesi Münir Nûrettin Selçuk'a; güftesi Yahyâ Kemal Beyatlı'ya âit Mâhur Mehter Marşı (Vur pençe-i Ali'deki şemşir aşkına) sa-

londa onun sesinden yankılandı. Biz de Melihat Gülses arkadaşımızla bu eseri birlikte seslendirmiş ve coşkuyla alkışlanmıştık.

Bizlerde çok derin izler bırakarak göçtü bu âlemden. Ne yapalım elden bir şey gelmiyor. Allah ganî ganî rahmet eylesin, nur içinde yatsın. Başta muhterem eşleri Şükran Hanımefendi ve kıymetli evlâtlarına ve sevenlerine, öğrencilerine baş sağlığı diliyorum.

Gençler Bana Kızacak[1]

Prof. Dr. Halûk Dursun

Son zamanlarda katıldığım bâzı cenâzelerde çok üzüldüm ve kendime çok kızdım...

Ben niye adam kıymetini bilmiyor, tanıdığım adamların hakkını vermiyorum diye düşünüyorum.

Daha da büyük hatam, bunu bilmeme ve her seferinde artık bu hatâya düşmemek için uğraşacağım dememe rağmen bir arpa boyu yol alamamamdır...

Kısaca söylemem gerekirse adam olan kişi adam kıymetini bilen kişidir.

Peki nasıl adam?

Sıradan ve sürüden olmayan adam. Geçmiş dönemde yetişmiş ve artık korkarım arkası gelmeyecek insanlar...

Şevket Ağabeyin kaybına üzüntümüz bitmeden, bu gün Emin Işık ağabeyimizi defnettik...

Kur'an okuyuşuna bayılırdım.

Dînî mûsikîye hâkim, sayısız talebe yetiştiren bir hayır ve hasenat sâhibi "er kişi" idi... Ehl- i hâl, sâhibüsseyf vel-kalem bir er kişi… Vatan, millet, ümmet ve devlet konularında hassas bir ağabey… Her fırsatta cemiyet ve cemâat hizmetlerine koşan bir hoca... Osmanlı dönemi ulemâsına yetişmiş bir ara kişi...

Aynı zamanda sohbet ve muhabbet meclislerinin çok aranan bir ârif kişisi idi...

Hele mûsikî onsuz olmazdı...

---

[1] Rahmetli Halûk Dursun Hoca'mızın kendisinden çok kısa bir süre önce Hakk'a yürüyen rahmetli Emin Işık Hoca'mız hakkında, sosyal medya hesabında yayınladığı bir yazısı.

Kendisinden çok Kur'an dinledik. Çok da gazel dinledik…

Tek tesellim şu oldu: Son zamanlarda İstanbul tekke tarzı bu kadar güzel bir defin olmamıştı..

Hepsi kendi talebesi olan birbirinden değerli gençler bir tarafta, onun neslinin son temsilcisi üstadlar diğer tarafta mezarının başında o kadar güzel okudular ki...

Eski günlerdeki adamlar aklıma geldi...

Ahmet Özhan okurken sanki Muzaffer Efendi'nin rûhu da yanımızda gibi geldi...

Sevgili Gençler ,

Siz niçin sağ iken bizi Emin Işık Hoca'ya tanıştıran olmadı derseniz haklısınız...

Biz tanıdığımız için kaybına üzülüyoruz, siz de tanıyamadık diye üzülün...

Bize kızmak hakkınız...

Babam Halûk Dursun'a

Nilay Dursun

Çocukluğumdan beri an ve an sevgisiyle, öğretileriyle büyümek şansına sâhip olduğum babam, ben büyüdükçe işlerine beni daha da dâhil etmeye başlamış, her görevinde gençlerin gözünün önemli olduğunu vurgulayarak farklı projelerinden programlarına, sosyal medya paylaşımlarından sunumlarına ve dahi kitaplarına kadar beni yanında çalıştırmış ve özellikle yazı yazmaya alıştırmıştır. Söz konusu yazmak olduğunda, arada önemli şahısların ardından çocuklarının yazdığı kitapları okumam için önüme koyup, benim "Sen merak etme ben de çok güzel şeyler yazacağım senin ardından" söylemlerime gülerek "İnşallah" diye cevap verirdi. Gelin görün ki, onun hakkında yazma cesâretinde bulunmaya; kelimelere, satırlara ve hatta kitaplara sığmayacak bir babayı anlatmaya nasıl ve nereden başlayacağımı bir türlü bulamıyorum.

Bu nedenle, her zaman yaptığım gibi onun izinde yola çıkıp, onu anlatmanın yine en güzel onun sözleriyle mümkün olacağını düşünerek, 1976'da Milli Türk Talebe Birliği tarafından düzenlenen kompozisyon yarışmasında kazandığı birincilik ödülünü teslim aldığı fotoğrafın arkasında kurşun kalemle yazılmış olarak bulduğum türkü sözlerini sizlerle paylaşmak istiyorum:

"Yürü güzel yürü yolundan kalma
Her yüze güleni dost olur sanma
Ölümden korkup da sen geri dönme
Yiğidin alnına yazılan gelir"

Hayâtı boyunca Türk kültürünü, coğrafyasını, târihini geliştirmek, yaymak ve benimsetmek amacıyla gerçekleştirdiği çalışmalarla hiç durmadan yürüyen, okuyarak gezen bir seyyah, bir çelebi; bu doğrultuda inandıklarından başka hiçbir olguyu ve grubu takip etmeyen, asla sıradan ve sürüden olmayan; öğrencilik yıllarından bugüne ülkenin doğusu ile batısını ayırmaksızın, araştırdığı tüm coğrafyalara değer vererek, hiç korkmadan gençlerle baş başa kalmak, hemhâl ve hemdert olmak amacıyla gittiği topraklarda alnına yazılanı yaşayan canım babam, fotoğrafa bu satırları yazarken sanki kendi hayâtını bizler için özetlemiş.

Vefâtının ardından çıkan sayısız yazıda dostları, arkadaşları, öğrencileri, tanıyanları ve hatta tanımayanları, kendisinin her çevreden ve görüşten gönüllere girmeyi başarmış; tatlı dili ile bir kere konuşmasını dinleyen herkesi tâkipçisi haline getirmiş ve sâdece de-

rin ve eşsiz akademik öğretileri değil; hayâtı, hayat bilgisini, yaşama sanatını bizlere öğretmiş olduğunu tekrar tekrar dile getirdiler. Bense, hayâtımızda olsun ya da olmasın âilenin önemin herkese tekrar hatırlatmak için bu kısa yazıda onu, kendi ağzından bana yazdığı cümlelerle anlatmaya devam etmek istiyorum:

"Baba bir şey söylüyorsa önemlidir, dikkate almak lâzımdır, çünkü o her zaman çocuğunun iyiliğini ister. Çocuğun en büyük destekçilerinden birisi babasıdır. Baba candır."

Evet, baba, candır. Benim canım babam da her zaman bana ve tüm öğrencilerine, sevenlerine doğru yolu göstermeye ve bizleri kendimizi devamlı geliştirmeye, ülkemizi ve değerlerimizi korumaya, kültüre ve sanata önem vermeye, doğayı iyi tanımaya, doğduğumuz şehirleri yaşama sanatına vâkıf olmaya ve çevremizi her detayıyla keşfetmeye yönlendirmek için, varlığında ve yokluğunda eserleriyle ve yaptıklarıyla hayâtına değdiği tüm insanların destekçisi olmaya devam edecek.

Şimdi, bir yandan onun sevgisini ve desteğini hissederken, bir yandan da sohbetinden mahrum kalmanın verdiği hüzün ve "ardından" diye başlayan tüm cümlelerin kifâyetsiz hissettirdiği gerçeğiyle, küçüklüğümden beri kahvaltılarımız sırasında bana okuduğu beyitleri hatırlayarak, bu yazıyı da yine onun tarzında, duygularıma en iyi şekilde tercüman olan aşağıdaki beyitle bitiriyorum…

Gittin ammâ ki kodun hasret ile cânı bile
İstemem sensiz olan sohbet-i yârânı bile. (Neşâti)

Halûk Hoca'nın Boncuk Kızı

Türkçülük-Tûrancılık Münâkaşaları Arasında Süleyman Nazif

Prof. Dr. Abdullah Uçman

Süleyman Nazif, devrin diğer edebiyatçıları içinde kişiliği, hal ve hareketleri ve bu yıllarda kaleme aldığı yazıları ile başkalarına benzemeyen; dostlarına bile zaman zaman tepeden bakan; pervâsız nükte ve hicivleri, daha doğrusu zaman zaman heyecanlı, bâzen ironik tavrıyla nevi şahsına münhasır farklı bir şahsiyettir.

Burada, onun, özellikle II. Meşrûtiyet'ten sonraki uygun ortamda daha geniş bir sâhada yayılma imkânı bulan, yaygın tâbiriyle milliyetçilik adı altında Türkçülük-Tûrancılık meselesi etrâfında, Ağaoğlu Ahmed, Ziyâ Gökalp ve Sâmih Rifat gibi devrin önde gelen Türkçülerine karşı bu konu çerçevesinde görüşlerini ele almaya çalışacağım.

Birçok âlim ve şâir yetiştirmiş Diyarbakırlı, köklü bir âilenin çocuğu olan Süleyman Nazif, zaman zaman Kürt menşeli olduğu iddia edildiği için, sık sık Türklüğünü vurgulamak ihtiyâcını duymuştur. Balkan Muhârebeleri sırasında *İctihad* mecmuasında Abdullah Cevdet'le Celâl Nûri arasında cereyan eden "Şîme-i Husûmet, Şîme-i Muhabbet"[1] tartışmaları sırasında Celâl Nûri'nin görüşlerini benimsediği için, Abdullah Cevdet tarafından, babası Diyarbekirli Said Paşa'nın Kürt asıllı olduğu iddiası üzerine *Tercü-*

[1] Şit Tufan Buzpınar, "Öteki Üzerinden Hesaplaşma: Celâl Nûri ve Abdullah Cevdet'in Avrupa Tartışmaları Hakkında Bir Değerlendirme", *Dîvân*, sayı 19, 2005/2, s. 151-176.

mân-ı Hakîkat'a gönderdiği bir mektupta, "Benim babam, anam ve onların âbâ vü ümmehâtı umûmiyetle Türktürler" diye Türk asıllı olduğunu açıklamış, ancak Abdullah Cevdet'i nedense iknâ edememiştir. Aynı iddianın daha sonraki yıllarda bu defa Îran asıllı Hüseyin Dâniş tarafından tekrarlanması üzerine, *Resimli Gazete*'de yayımlanan başka bir yazısında, Kürt değil, Âzerî Türkü olduğunu; yüzlerce yıldır Türkçe yazan şâir ecdâdının çeşitli şuarâ tezkirelerinde kayda geçtiğini; annesinin de Akkoyunlu hânedânının dayandığı güçlü Türk aşîretlerinden birine mensup olduğunu dile getirmiştir.[2]

Bütün bunlara karşılık Süleyman Nazif, daha Meşrûtiyet'in îlânını tâkip eden günlerde kaleme aldığı yazılarında Batı karşısında giderek gücünü kaybeden Osmanlı Devleti'ni eski gücüne kavuşturmak ve parçalanmaktan kurtarmak için "ittihâd-ı anâsır"a başvurmaktan başka çâre bulunmadığı kanâatindedir. "Anâsır-ı Osmâniye'nin İttihâdı" adlı yazısında, Osmanlı İmparatorluğu'nun "anâsır-ı muhtelife"si arasında bir "Âheng-i vifak ve imtizâc olmazsa târumâr" olacağını ve bu hususta "filân veyâ falan ırk ve dîne mensup olmanın hiçbir fâide" sağlamayacağını belirtir.[3] Devleti meydana getiren unsurları ele aldığı başka bir yazısında ise, "kan" ve "lisân"ıyle Türk olduğu halde, millî menfaatlerin yine aynı sebeple "Osmanlılık"a fedâ edilmesi gereğinden bahseder.[4] Süleyman Nazif'e göre milliyetçilik şuûru, "anâsır-ı muhtelife" arasında ihtilâfa yol açacaktır. Halbuki istikbal, sâdece bu unsurların "Osmanlı" olmak şuûru etrâfında birleşmeleri sâyesin-

---

[2] İbrâhim Alâettin (Gövsa), *Süleyman Nazif: Hayâtı, Kitapları, Mektupları, Fıkra ve Nükteleri*, İstanbul 1933, s. 85, 127-128; Beşir Ayvazoğlu, *1924-Bir Fotoğrafın Uzun Hikâyesi*, İstanbul 2006, s. 109-110.

[3] *Yeni Tasvîr-i Efkâr*, 6 Eylül 1909.

[4] "Osmanlılık-I, Arnavutlar", *Yeni Tasvîr-i Efkâr*, 4 Eylül 1909.

de kazanılacaktır; bu yüzden, milliyetçilik fikrini savunanlar hakkında, "hâlis Osmanlı ve iyi vatandaş değildirler" ifâdesini kullanma ihtiyâcı hisseder.[5]

Süleyman Nazif, fikrî hayâtının bu devresinde, Osmanlı Devleti'nin Türkler tarafından, fakat diğer "akvâm-ı muhtelife"nin de yardımlarıyla kurulduğunu, dolayısıyla devlet üzerinde Türkler kadar, Türk olmayanların da haklarının bulunduğu kanaatindedir. "Bu devleti tesis şerefi vâkıa Türklere müyesser oldu. Fakat kanım ve lisânımla Türk olduğum halde munsıfâne îtiraf ederim ki, ezmine-i kable't-târîhiyeden beri barındıkları Asyâ-yı vustânın ıssız çöllerinde bile… Edvâr-ı şevket ve istîlâda en güzîde askerlerimiz müslüman olmayan vatandaşlarımızın evlâdı idi. Akvâm-ı Osmâniye'nin hepsi bu köhne binâ-yı hükûmeti kendi kan ve kemikleriyle tesis ve idâme ettiler. Bağdat kal'asının önünde İşkodralıların, Viyana surlarının altında Erzurumluların ecsâd-ı şehîdesi görülür."[6]

Süleyman Nazif, bu sırada kaleme aldığı yazılarında genel olarak Osmanlıcılık fikriyâtı etrâfında, bu fikrin haklılığını ve geçerliliğini savunmuş, ancak daha sonraki yazılarında ise Osmanlı Devleti'nin dağılmasına yol açacağı endîşesiyle, doğrudan doğruya Türkçülük ve Tûrancılık fikrine karşı çıkmış, devrin önde gelen Türkçülerine ağır bir dille hücum etmiştir. Hattâ hemşehrisi Ziyâ Gökalp'in literatüre kazandırdığı "Türkçülük" tâbiriyle alay etmiş; Türkçedeki "-cı; -ci; -cu, -cü" ekinin "oduncu, kömürcü, kunduracı, tenekeci" kelimelerinde olduğu gibi basit sanat ve hizmetleri ifâde edebileceğini, fikrî ve mânevî kavramlara asla eklenemeye-

[5] "Bir İhtar", *Yeni Tasvîr-i Efkâr*, 7 Eylül 1909.
[6] "Mâzîden İstikbâle", *Musavver Muhit*, nr. 20, 12 Mart 1325, s. 318.

ceğini söylemiştir.[7]

Süleyman Nazif 1913 yılında *İctihad*'ta Ağaoğlu Ahmed'e hitâben kaleme aldığı bir yazısında, Osmanlı milletini altı buçuk asırlık mukadderâtından tecrit ederek aslına ircâ etmeğe kalkışmanın, yâni Türkçülüğün başarısızlığa mahkûm ve çok tehlikeli bir gayret olduğunu dile getirir. "Kimi kimden ayırıyorduk? Yoksa Arnavut Başkımcıların birliğimizi bozan sapkınlığını mı taklit edecektik?" Süleyman Nazif, eğer bir kızı olsa, onu putperest bir Türk'le, hattâ bir Şiî ile evlendirmezdi. "Fakat" diyordu, "bir Arap, bir Kürt, bir Çerkes, bir Laz, bir Tatar, bir Hintli, bir Cavalı benim makbul bir dâmâdım olabilir. Müslüman vatandaşlarımın kısm-ı a'zamı, emînim ki bu hususta benimle hem-histir."[8]

Aynı yazıda, kimliğinin "ekānim-i selâse"sini, "Müslümanlık, Osmanlılık ve Türklük" şeklinde açıklayan Süleyman Nazif, her müslüman ve Osmanlı gibi kendisinin de dînî ve millî olmak üzere iki an'anesinin bulunduğunu açıkça îlân eder: Dînî an'anesi Hicret'ten on yıl önce, millî an'anesi ise Hicrî 699'da yâni Osmanlı Devleti'nin kuruluşuyla başlamaktadır. "Bizim hâkanlarımız Cengiz ve Timur değil, Ömerü'l-Fâruk, Selâhaddîn-i Eyyûbî, Hudâvendigâr ve Yavuz'dur". Emevîlerin en kötü şöhretli halîfesi bile Hulâgu'dan ve onun ecdâdından ve -Gazan Han hâriç- torunlarından daha fazla saygıya lâyıktır. Osmanlı ile mücâdele eden müslümanlar da Süleyman Nazif'in öfkesinden nasîbini alırlar. İşte hemşehrisi Uzun Hasan... Belki onun Fâtih'e karşı sevkettiği orduda kendi ataları da vardır; fakat vicdânında İşkodralı İskender Bey ne ise, Diyarbekirli Uzun Hasan da ondan farksız bir durumdadır; iki-

---

[7] İbrâhim Alâettin, s. 22.

[8] "Dârülfünûn-ı Osmânî Türk Târîh-i Medeniyeti Muallimi Ahmed Agayef Beyefendi'ye", *İctihad*, nr. 71, 11 Temmuz 1329.

sini de milliyetinin düşmanları olarak kabul eder.

Süleyman Nazif, sonraki yıllarda çok tartışılan fikirlerinden birini de aynı yazısında, "Arap bizim mürşidimiz, üstâdımız, mürebbîmiz her şeyimizdir... Arab'ınkini Arab'a, Acem'inkini Acem'e iâde edersek, elimizde uzun kollu hırkadan başka bir şey kalmaz." diyerek ifâde eder, ama Türklüğüne de asla toz kondurmaz: "Ben milliyetin şan ve şerefine perestiş eden bir Türküm!" diyerek yazısını bitirir.

*

Süleyman Nazif 1918 yılı başlarında, Îran edebiyâtının Türk edebiyâtı üzerindeki tesîri konusunda Türk Ocağı'nda bir konferans verir. Konferansın metni aynı günlerde Celâl Nûri'nin çıkarmakta olduğu *Edebiyât-ı Umûmiye Mecmuası*'nda tefrika hâlinde yayımlanır.[9] Dikkatle gözden geçirdiğimizde, on dört sayı hâlinde yayımlanan bu makāle serisinde Süleyman Nazif ana hatlarıyla, Îran medeniyetinin Arap medeniyetinden üstün olduğunu, Arapların siyâseten ve dînen Îran'a hâkim olduğu halde fikren onların etkisi altında kaldığını; Îran fütûhâtından sonra Arapların Îran'da kendilerininkinden yüksek bir medenî toplumla karşılaştıklarını; İslâm dünyâsının en büyük filozoflarının Araplardan değil, "necîb" Îran ırkından çıktığını iddia eder. Ayrıca, İslâm âlimlerinin bile Arapça yazdıkları halde Farsça düşündüklerini, Acem gözüyle gördüklerini ve Acem kalbiyle hissettiklerini dile getirdikten sonra da, Îran kültür ve medeniyetinin Batı'da Yunan kültürü üzerinde bile etkili olduğunu ifâde eder. Yazının sonunda ise, Türk edebiyâtının, hattâ Türk târihinin bile Orta Asya'da değil, Anadolu'da Osmanlılarla başladığını ileri sürmek sûretiyle Osmanlı öncesini

[9] Adı geçen tefrika metni 12 Kânun-ı sâni 1334/1918-15 Haziran 1334/1918 târihleri arasında on dört sayı yayımlanır.

inkâr eder:

"Türkler dâima Îran'ın etrâfında dolaştılar. Şimâlinde, şarkında, garbında, hattâ cenûbunda kesâfeti mütefâvit akvâm-ı Türkiye mine'l-kadim sâkindir. Bunlar bâzen îmar, ekseriya tahrip ettiler. Aktâr-ı Türkiyye'nin merkezinde kalan Îran da bir güneş gibi ekserî tenvîr, bâzen da ihrâk ediyordu. İster beni fıkdân-ı ilim, ister noksân-ı his ile itham etsinler, iddia ve ısrar ederim ki Türklerin edebiyâtı ve hattâ târihi Osmanlılarla başlar."

Süleyman Nazif'in burada özetlemeye çalıştığımız görüşleri, önce devrin tanınmış şâir ve yazarlarından Sâmih Rifat tarafından ele alınıp tenkit edilir.

Sâmih Rifat, Süleyman Nazif'e hitâben *Âtî* gazetesinde "Sühandân-ı Firdevsî-nevâz Süleyman Nazif Beyefendi'ye"[10] başlığıyla yayımlanan yazısında, muhâtabının Îran kültür ve medeniyetinin Yunan medeniyeti üzerindeki tesîri ile aynı şekilde Îran medeniyetinin İbrânî medeniyetine menşe olduğu; Mûsevîliğin Atina üzerindeki etkisi ile *Vedalar*'ın ortaya çıkışı ve yazıya geçirilmesi gibi hususlarda bâzı târihî hatâları üzerinde durduktan sonra, onun üslûbunu "Naîmâ üslûbuna" benzeterek, ona, bilmediği târihî ve ilmî meselelerle meşgul olmamayı tavsiye eder. Sâmih Rifat, makālesinde bir yandan Tûran ırkının târihî asâletinden bahsederken bir yandan da Îran târihinin ilk önce Türklerle başladığı üzerinde durmakta; ancak Türklüğü müdâfaa ederken, muhâtabı gibi hissî değil, mümkün mertebe ilmî usûllere başvurmaktadır.

Sâmih Rifat, "Fikrimce edebiyat, hiçbir zaman salâhiyet-i tezyîniyesi hâricindeki işlere karışmamalıdır. Karışırsa hakāyıkı çiğner geçer. Hele dağdağa-i elfâz, ciddiyâta en müessir bir

[10] *Âtî*, nr. 26, 26 Kânûn-ı sânî 1334/1918.

vâsıta-i zuhüldür." dedikten sonra; "Öteden beri bir üstat tanıdığım şahs-ı muhteremlerini böyle îtirâza benzer sözlerle muhâtap etmek istemediğime elbette vicdân-ı âlîniz emîndir. Beni buna mecbur eden sebeplerden biri de Îran edebiyâtı hakkındaki ıtrâlarınıza Türklüğe âit bâzı lüzumsuz ta'rîzâtın karışmasıdır." diyerek kanaatini açıklar.

Bu yazının hemen arkasından Celâl Nûri'nin, Sâmih Rifat'a hitâben "Sühanver-i âlî-kadr Sâmih Beyefendi'ye" başlığıyla bir yazısı yayımlanır.[11] Celâl Nûri, yazısının başında önce Türk ırkının târihi hakkında Mortmann, Ravlinson ve Oppert gibi bir kısım Batılı ilim adamlarının görüşlerini naklettikten sonra bir milletin doğum ve ölümünün bir şahsın doğum ve ölümü gibi sene, ay ve gün hesâbıyla belirtilemeyeceğini söyler: "Milletler görünmeden doğar, hissedilmeden uçar." der ve her milletin tek bir ırktan meydana gelmediğini, karışık olmasının son derece normal olduğunu belirtir. Milliyeti varlık hâline getirenin zaman içinde devlet ve coğrafya olduğunu söylediği bu yazısında, örnek olarak Amerikalıların çoğunun aslen İngiliz asıllı olduklarını ama millet olarak Amerikalıların İngiliz olmadığını belirtir.

Daha sonra: "Sâmih Beyefendi! Size bir kanaatimi arzedeyim: Sahîhü'n-neseb bir kişizâde, âilesinin nam ve unvânı nâ-meçhul bir zat, acaba, bundan meselâ altı, yedi asır, on sekiz, yirmi batın evvel gelen cedd-i a'lâsının ber-vech-i inhisar zâdesi midir? İki, üç batında bile bir çocuğun otuz, kırk cedd ü ceddesi oluyor. Bunun içindir ki, faraza ecdâd-ı a'sâbıyla bu kadar müftehir olan falan asilzâdenin tımarında milyonlarca ceddin, ismini taşıdığı ced kadar, kanı vardır. Bir insan âilesinden ziyâde milletinin oğludur. Millet de, azîzim, bu îtibarla fert gibidir; onun da teşekkülâtında

[11] *Âtî*, nr. 29, 29 Kânun-ı sâni 1334/1918.

bir değil, birçok anâsır vardır." diyerek, milletlerin geçmişiyle meşgul olmak yerine yaşanan zamâna bakmanın daha isâbetli olacağını söyler: "Realite şu muhit, şu zaman, şu muâşeret, şu lisan, şu gāyeden ibârettir. Millet bes, bâkî heves!"

Celâl Nûri'nin hemen arkasından, *Âtî*'nin bir sonraki sayısında, bu defa Süleyman Nazif, Sâmih Rifat'a hitâben yayımladığı "Şâir-i Rakîkü'l-beyân Sâmih Rifat Beyefendi'ye"[12] başlıklı cevâbında şu görüşlere yer verir: Öncelikle onu şâir olarak takdir ettiğini belirttikten sonra, mizâhın zekâ mahsûlü olduğunu, zaman zaman kendisinin de bu yola başvurduğunu, ancak kendisiyle alay edilmesinden hiç hoşlanmadığını sözlerine ekler. Cevâbının daha sonraki satırlarında ise, konferansında ileri sürdüğü "Şiir ve hikmetin Hindistan'dan zuhûr ettiği" iddiasını burada da tekrarlar. Daha sonra, yine daha önce ifâde ettiği Homeros'un *İlyada* adlı eseri üzerinde *Vedalar*'ın tesîri olduğu görüşünü tekrarlar; "*Avesta*'nın Sâsânîler zamânında, *Vedalar*'ın üçüncü asr-ı mîlâdîde tedvîn edilmiş olduğu iddiası, ne Zerdüşt'ün kıdemini ihlâl, ne de Hindistan'ın menşe-i şi'r ü hikmet olduğu iddiasını cerh ve iptal eder. Bâzan bir eserin teşekkülünden seneler, hattâ asırlar geçtikten sonra tedvîn edildiği mâlûmdur. Bilumum kütüb-i semâviye, hattâ birçok dîvanlar bunu ispat eder. Zât-ı âlîleri bu îtirazdaki maksadı ibham ve tenâkuzdan hâlî bir sûrette ispat buyuruncaya kadar bendeniz Hindistan'ı menşe'-i şi'r ü hikmet addetmekte ısrar edeceğim." dedikten sonra Türk ve Îran târihi ile İslâmiyet, Hıristiyanlık ve Mûsevîlik hakkında uzun uzun bilgiler verir. Cevâbının sonlarına doğru Tûran konusuna gelir:

"Tûran" meselesine gelince:

Azîzim, ben bu kelimenin medlûlünü bir türlü anlamadım,

[12] *Âtî*, nr. 30, 30 Kânun-ı sâni 1334/1918.

anlamıyorum ve ilâ-âhirü'l-ömr anlayamayacağım. Anladığım ve muhakkak bildiğim bir şey varsa o da benim memâlik-i Osmâniye hâricindeki "vavlı" Türklerin hiçbiriyle etnografik ve hattâ fizyolojik hiçbir alâkam yoktur."[13]

"Bu bahsi Celâl Nûri Bey birâderimize terketmek isterim, çünkü her ikimizden ziyâde salâhiyet ve ihtisâsı vardır." diyerek cevâbına son verir.

Bu defa Sâmih Rifat, Celâl Nûri'ye hitâben "Muharrir-i âlî-kadr Celâl Nûri Beyefendi'ye"[14] başlığıyla kaleme aldığı yazısında, Celâl Nûri'nin Süleyman Nazif'e bir tür hâmîlik yaptığını söyleyerek yazdığı yazının tartışılan konunun esâsıyla hiçbir alâkasının bulunmadığını; "Söz konusu meselenin milliyet mi, yoksa bir ırkın menşe-i târihi meselesi mi? Kavmiyet mi, esâsât-ı milliye mi?" dedikten sonra, kendisinin esâsen, Süleyman Nazif'in "Türklerin târihi Osmanlılarla başlar!" görüşüne îtiraz ettiğini belirterek, "Türklerin târihi Osmanlılarla başlamaz. Onun ırkî asâleti, bütün Asya akvâmının mevcûdiyetlerinden çok ileri zamanlara varır dedim. Siz bu "Türkler" tâbirinin asıl tazammun ettiği, "ırk ve kavim" medlûlünü tebdil ile, milliyete âit bâzı esâsâtı ileri sürüyorsunuz." dedikten sonra, kendisinin yazısında "milliyet" kelimesini hiç zikretmediğini, dolayısıyla yazısındaki iddianın muallakta kaldığını belirtir.

Sâmih Rifat yazısında Türk kavminin târihîliği üzerine çeşitli örnekler zikretmek sûretiyle görüşlerini yine uzun uzadıya açıkladıktan sonra, sözlerini: "Azîzim Celâl Beyefendi! Sizi temin ederim ki Türk ırkının yüksek bir mâzîsi vardır. O, dünyânın en büyük hü-

---

[13] O sırada "Türk" kelimesini "vav" harfiyle yazdığı için Veled Çelebi'ye "Vavlı Türk" denmektedir.

[14] *Âtî*, nr. 33, 3 Şubat 1334/1918.

kûmetlerini teşkil etti. Her zaman kendi muazzam târihini yaratmış ve yaşatmıştır. Fransızlar millî târihleri için Golova ırkını menşe ittihaz etmiyorlar mı? Biz de Türklerin asâlet-i ırkiyesine müstenit "etnik" bir târih vücûda getirmek istiyoruz. Bu hem ilmî, hem de millî bir gāyedir. İhâta-i ilmiyeniz karşısında hürmetkârlıktan başka bir sıfatım olmadığı için îtirâzâtınıza pek sâde bir lisan ile verdiğim cevâbı o hürmetin bir hüccet-i teyîdi gibi kabul buyurmanızı ricâ ederim. Aramızda pek ufak bir ihtilâf-ı nazar var; onu da halledeceğiz efendim!" diyerek bitirir.

Yazısının sonunda da; "Bu makāleyi yazıp matbaaya gönderdikten sonra Süleyman Nazif Beyefendi'nin mukābelelerini okudum. Şiddet-i üslûp âsâr-ı asabiyetle birleşince revnakını arttırıyor. Kendilerine arz-ı mukābeleden geri durmayacağım." der.

Ancak bir hafta sonra *Âtî*'de "Edîb-i şehîrimiz Süleyman Nazif Beyefendi'ye" başlığıyla Mütekāid Erkân-ı Harbiye Ferîki Enver imzâsıyla bir yazı yayımlanır.[15] Adı geçen bu yazıda Sâmih Rifat'ın görüşlerini benimseyen ve bu yüzden Süleyman Nazif'e karşı çıkan muharrir, Süleyman Nazif'in konferansında ileri sürdüğü Acemlerin Araplara üstünlüğü meselesini ele alarak, Bağdat kütüphâneleriyle Endülüs'ü örnek vermek sûretiyle bu iddianın hiç de doğru olmadığını ortaya koyar. Yazısının sonunda Süleyman Nazif'ten şöyle bir ricâda bulunur: "Osmanlı olmayan müslüman Türklerin üdebâsı ile âsâr-ı edebiyesini bizim lâyıkıyla bilmemiz elzemdir. Binâenaleyh pek mühim olan bu mesele-i kavmiyye hakkında bir makāle neşr buyurmanızı Türklük nâmına ricâ ve teklif eylerim.

Şimdiye kadar gül ve bülbül, çemenzâr ve sümbülü asırlardan beri dinleyip durduk, fakat bilâ-fâsıla felâketten felâkete uğradık. Ba'demâ biraz da milliyet ve kavmiyetimizi tahkim ve ter-

[15] *Âtî*, nr. 39, 8 Şubat 1334/1918.

fîa, Arap ve Avrupa şâhrâh-ı medeniyetlerinde kat'-ı merâhile ve bend-i esârette inleyen bunca ümem-i müslimeye rehberliğe kesb-i liyâkate şitâbân olalım. Hiç kaybedecek vaktimiz yoktur."

Bunun hemen arkasından *Âtî*'nin bir sonraki sayısında, bu defa yine Süleyman Nazif'in Sâmih Rifat'a hitâben "Şâir-i bedâyî-sâz Sâmih Rifat Beyefendi'ye" başlığıyla son cevâbî yazısı yayımlanır.[16] Süleyman Nazif burada Sâmih Rifat'ın çok kuvvetli bir şâir olduğunu vurgulayarak, ona ilmî meselelerle meşgul olmamayı tavsiye eder. Süleyman Nazif'in, Türkçülük konusunda burada da, yine önceki fikirlerinde ısrar ettiği görülür:

"Sâmih Rifat nâm-ı muhteremiyle yirmi beş senelik, zât-ı muazzeziyle de yirmi bir senelik âşinâlığım var. Hâfızam beni aldatmıyorsa ilk intişâr eden neşîdeniz veyâhut bendenizin ilk müsâdif olduğum eseriniz:

Ey Fuzûlî, öyle bir şâir yetişti Rûm'dan
Kim sözü tab'ıncadır, feryâdı efgānınca var

beytini hâvî olan Fuzûlîyâne bir gazel idi. O birkaç mısrâ, tilmîz-i kemteriniz gibi birçok hürmetkârân-ı bedâyi ile nam ve yâdınız arasında tannan birer hatt-ı vasl olmuştu. Siz bu vâdîde samîmiyetle çalıştığınız için bir rub' asır mütekâmilen devam ettiniz." dedikten sonra, Sâmih Rifat'ın yayımlandığı zaman da çok beğenilen "Kerbelâ Mersiyesi"nden:

Uzaktan yalvarıp ebr-i bahâra
Derim gel, şöyle meyl et bir kenâra
Hüseyn'imden haber ver kalb-i zâra

[16] *Âtî*, nr. 40, 9 Şubat 1334/1918.

Eğer geçtinse deşt-i Kerbelâ'dan[17]

kıt'asını zikrettikten sonra tekrar asıl konuya döner:

"Tûran!.. İşte bu kelime de benim için bir musîbet oldu. Beş seneden beri bu yüzden neler çektiğimi ben bilirim. En azîz dostlarım, meselâ Mehmed Emin Bey, Ziyâ Gökalp Bey, Ağaoğlu Ahmed Bey, pek kadim bir muhibb-i necîbimin mahdûmu olduğu için kendisine karşı amcalık hissiyle de mübâhî bulunduğum Köprülüzâde Mehmed Fuad Bey, bu Tûran sebebiyle bana düşman oldular. Korkarım ki o silsile-i âdâya siz de iltihak etmek istiyorsunuz!

Gazete okuyan bâzı zevattan işitmiştim ki Avrupa'da şuna buna "fahrî hemşehrîlik" tevcih etmek âdeti varmış: Meselâ Roma beldesi Loyd George'a, Marsilya şehri Vilson'a, Lizbon kasabası Orlando'ya "fahrî hemşehrî" unvânını îtâ edebilirmiş. Eğer hakîkaten böyle bir şey varsa, ben de mahzâ sizin hatırınıza riâyet ve emrinize ittibâ etmiş olmak için Tûran'ın bir "fahrî hemşehrîsi" olayım. Fakat hâlis ve "vavsız" bir Türk, bir müslüman ve bâ-husûsü'l-husûs merbût-ı müebbed "âl"-i Osman kalmak şartıyla!"

Sâmih Rifat, Süleyman Nazif'in kendisine hitâben yazdıklarına cevap vermez; bunun yerine o sırada Türk Ocağı'nda vermiş olduğu bir konferans metnini "Îran Târihi ve Türkler" adıyla yine *Âtî* gazetesinde yayımlar.[18]

Artık tartışma tam kapanmak üzere iken, bu defa Rızâ Tevfik meseleyi tekrar alevlendirir. Rızâ Tevfik, Sâmih Rifat'a hitâben yayımladığı bir açık mektupta, Sâmih Rifat'ın öne sürdüğü gibi,

---

[17] Sâdettin Nüzhet (Ergun), *Sâmih Rifat-Hayâtı ve Eserleri*, İstanbul 1934, s. 34; ayrıca bk. Abdullah Uçman, "Sâmih Rifat'ın Nefesleri: *Nefâyisü'l-enfâs*", *Marmara Üniversitesi Türklük Araştırmaları Dergisi*, sayı 8, İstanbul 1997, s. 535-554.

[18] "Îran Târihi ve Türkler" (tef. 1-9), *Âtî*, nr. 49-62; 18 Şubat-3 Mart 1918. Ayrıca bk. Sâdettin Nüzhet, *Sâmih Rifat-Hayatı ve Eserleri*, s. LX-LXII.

aslında Zerdüşt'ün Türk asıllı olmadığını iddia eder. Sâmih Rifat da muhâtabına verdiği cevaplarda Zerdüşt'ün Türklüğü hakkında kuvvetli deliller bulunduğu üzerinde durur ve bu sefer Sâmih Rifat ile Rızâ Tevfik arasında Zerdüşt'ün Türk olup olmadığı meselesi etrâfında yeni bir münâkaşa başlar.[19]

*

Süleyman Nazif'in Türkçülerle olan tartışmaları bu kadarla kalmaz; 1919 yılında "Tûran Yolcuları"[20] adıyla yayımladığı başka bir yazısında, sâkin, âsûde ve müreffeh bir hayat yaşarlarken birden kendilerine görünen ve Tûran'dan geldiğini söyleyen bir dervişin irşâdıyla, târihin bilmediği ve coğrafyanın tanımadığı Tûran ülkesini aramaya çıkan iki arkadaşın mâcerâsı hikâye edilir. Süleyman Nazif burada, Osmanlı Devleti'nin Balkan Harbi'nden I. Dünya Savaşı sonuna kadar geçen felâketlerle dolu yedi yıllık mâcerâsını, tahakkuku mümkün olmayacak boş bir hayal olarak değerlendirir. Başka bir yazısında da kendisini "Türkçü, Osmanlıcı ve İslâmcı" olarak niteler.[21]

Süleyman Nazif yazılarıyla sık sık Türkçülere hücum etmekle birlikte zaman zaman Türk Ocağı'na gitmekten ve oradaki toplantıları uzaktan uzağa da olsa tâkip etmekten geri kalmaz.[22]

Süleyman Nazif, aynı yıllarda Türkçüler tarafından başlatılan Türkçe'nin sâdeleştirilmesi veyâ Türk dilindeki Arapça-Farsça kelime ve terkiplerin tasfiyesi hareketine de tamâmen karşıdır: "Ben bu teşebbüs ve teceddütte Osmanlıların âtîsi için bir hayır görmüyorum; belki altı yüz senelik terakkiyât-ı medeniyemize bir

---

[19] Bu tartışma "Zerdüşt Münâkaşası" adıyla tarafımızdan bir makālede ayrıntılı olarak ele alınmıştır (bk. *İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyâtı Dergisi*, C. XXVIII, İstanbul 1998, s. 511-524).

[20] *Peyâm-ı Edebî*, 18 Eylül 1335/1919.

[21] Ayrıca bk. Şuayb Karakaş, *Süleyman Nazif*, Ankara 1988, s. 123-125; 267-274.

[22] Beşir Ayvazoğlu, *1924-Bir Fotoğrafın Uzun Hikâyesi*, s. 111.

darbe-i ta'kîm indirecek mahzur ve mehâliki hâvîdir."[23]

Süleyman Nazif'in Türkçülük hakkındaki bu tarz olumsuz görüşleri, 16 Mart 1920'de İstanbul'un işgāli üzerine kaleme aldığı "Kara Bir Gün" adlı makālesi üzerine, Malta'ya sürgüne gönderilinceye kadar devam eder. Ancak Malta'dan döndükten sonra bu görüşlerinden büyük ölçüde uzaklaşır. 1922 yılında "Türk'e Dâir"[24] adıyla yayımladığı bir yazısında, doğrudan doğruya devleti içinde bulunduğu kötü vaziyetten kurtarmak maksadıyla, geçmişte bütün unsurların bir ve berâber olmaları için sarfettiği gayretlerin boşa çıktığını anlamış bulunmaktadır: "Şimdi anlıyorum ki ben bu israf-ı semâhatle zavallı ırkıma ihânet etmişim. Lisan ve kalemimle kırmış olduğum kalpler karşısında, ben şimdi nâdim ve mahcup, ırkımdan niyâz-ı af ediyorum. Türk'ün bu hatırşinas hassâsiyetini Türk olmayan hiçbir Osmanlı takdir edemedi. Ve hemen hepsi bizden birer birer ayrıldılar. Hem de nasıl ve ne sûretle!".. diyerek târihî hatâsını, biraz gecikerek de olsa, îtiraf etmekten çekinmez.

[23] "Yine Tasfiye-i Lisan", *Yeni Tasvîr-i Efkâr*, 14 Eylül 1909.
[24] *Yarın*, nr. 28, 27 Nisan 1922. s. 49.

Dergâhların Teşekkül Mâhiyetinde Hâne ve Ümmü Ken'an Dergâhı[1]

İbrahim Numan[2]

Seneidevriyeler, anmalar bir başka veçhesiyle hâfızayı canlandırma veya hâfıza teessüs ettirmekte vâsıtalardır. Burada toplanmakla dâr-ı bekāya intikālinin seneidevriyesini yâdettiğimiz Ken'an Rifâî Hazretleriyle hemen hepimizin zâhirde bir anımız bulunmamaktadır.

Ancak, bir taraftan kendi aramızdaki tesânüdü yaşayarak içtimâî hâfıza teessüs ettirirken acaba elest âleminde kurulmuş olan irtibâtı, verilmiş olan sözlerdeki gizli hâfızayı da mı canlandırmaktayız?

İçinde bulunduğumuz binâ ise her ne kadar aslî işlevlerinden kopmalar, tehirler, kaymalar, değişmelere mâruz kalmış olsa da, diğer bâzı önemli binâlar gibi, gerek içtimâî hâfızanın, gerek derûnî hâfızanın, gerekse fonksiyonel hâfızanın, başka başka formlarda olsa bile, yaşanıp yaşatıldığı Hâfıza mekânlarıdır.

Tekkeler sırlandıktan sonra, uzun bir müddet Konak tâbiriyle, değişik bir formda cemiyetimizdeki müşterekliğin sembolü hâlinde hâfızalara nakşedilmiş bulunan bu manzûme zâhirde mîmârî olarak Konak, Dergâh ve Avludan müteşekkildir. Bu üç mekân arasındaki işleyişin, fonksiyonel ihtiyaç ve irtibatların çok ötesinde bir hassâsiyet üzerine binâ edilmiş bir dengeye sâhip olduğu söylenebilir.

---

[1] Bu yazı Cenan Vakfı'nın 6 Temmuz 2019 da tertip ettiği seminerde tebliğ olarak sunulmuştur.

[2] Prof. Dr., Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Öğretim Üyesi

Söz konusu Ümmü Ken'an Dergâhı olunca, onun çevresindeki hayat, mîmârî manzûmeye maddî yapısı yanında mânevî bir hüviyet de kazandırmaktadır. Ev-Konak bir Hâne-i saâdet kimliğine bürünürken, Süleyman Çelebin'nin "Hem ere ol Pâdişah dergâhına" mısrâındaki kasıt gibi nasiplilerin kapısı dergâh bir Tevhithâneye, avlu ise Vâlide Sultan'ın kabir ve makāmının varlığıyla herhangi bir açık alan olmanın ötesinde bir mânâ kazanmaktadır.

Bir dergâhta kemal derece derece yükselirken, insân-ı kâmilin çevresinde yaşanan hayat tarzı da en yüksek noktasıyla ancak Hz. Peygamber'in çevrelerinde kemâle ermiş hayatla irtibat kurulabildiği takdirde anlaşılabilir.

Hz. Peygamber ve çevresindekilerce yaşanan bu kemalli hayat tarzına mekân teşkil etmesi bakımından günümüzde Mescid-i Nebevî diye bilinen, ancak zamânında bir külliye mâhiyetindeki yapı, mîmârî tipolojide olmasa da fonksiyon münâsebetleri bakımından model oluşturmuş bulunmaktadır. Bu bağlamda, Ken'an Rifâî Hz. nin evi ve dergâhından müteşekkil manzûmesindeki maddî ve mânevî tertibi Hz. Peygamber'in kemalli nebevî hayâtını geçirdiği ev-mescit-suffe-avludan müteşekkil külliyesi ile eşleştirsek yeridir. Bu gelenekte ev-ibâdet-eğitim-içtimâî temas ilişkilerinin mekânların tertibine yansımasını daha iyi anlayabilmek için Mescid-i Nebevî'nin mekân-işlev ilişkilerine bakmak, hatta bu ilişkileri öncesi ve sonrasıyla kısaca ele almakta yarar vardır.

Formel olarak mescidin/câminin ortaya çıkmadığı İslâmiyet'in ilk yıllarında Hz. Peygamber'in tebliğ, tedris ve ibâdet faaliyetlerini ilk Müslümanlardan Erkam b. Ebü'l-Erkam'ın Safâ tepesi eteklerindeki evinde yürüttüğü, hatta burada ikāmet ettiğini biliyoruz. Bir başka ismiyle Dârü'l-İslâm diye de bilinen ve Kâbe haremi dâhilinde bulunan bu evin seçiliş sebepleri muhtelif olabilir, ancak nebevî ha-

yat tarzının değişik fonksiyonlarıyla birlikte bir ev çatısı altında icrâ edilmeye başlanması câlibi dikkattir.

İslâm mîmârlık târihince ilk formel mescidin hicret esnâsında Kuba'da kurulduğu kabul edilmektedir. Ancak, mescid Hz. Peygamber'in manzûmesinin bir parçası olarak bütün fonksiyonlarıyla Mescid-i Nebevîde kâmil hâlini almıştı. Bu manzûmenin, aslî olarak cemâatin ibâdeti için kurulmuş bir gölgelik (Mescit), muhâcir gençlerin ikāmet ve tedrisine tahsis edilmiş bir başka gölgelik (Suffe), Hz. Peygamber ve âile efrâdı için yapılmış (Hâne-i Saadet) ve avludan müteşekkil olduğunu biliyoruz. Medîne'nin coğrafî şartları içinde tesis edilmiş bu yapıdaki mânâ ile Ümm'ü Ken'an Dergâhı manzûmesi arasında bir irtibat kurmadan önce târih içinde inançev-ibâdet mekânlaşmaları üzerinde kısaca durmakta yarar vardır.

"Allah indinde din İslâmdır" âyeti hâfızada tutulmak kaydı ile, söz konusu ev-ibâdet anlayışı, Kâbe'nin "Allah'ın Evi" olduğu kabûlüyle İslâm öncesinde başlamış, sonraları Hz. İbrâhim geleneklerinde secde edilen yer (mescit) şeklini almiştır. Hz. Peygamber'in "Allahın evi-Kâbe"nin Hacer-i Esvet ile Rükn-ü Yemânî köşesi arasında namaz kılması ev-İbâdet ilişkisinde aranması gereken mânevî boyuta işâret ederken, Mekke'de Hz. Hatice'nin evinde bir mihrâbın bulunması; Hz. Ebûbekr'in Mekke'deki evine bir küçük ibâdethâne ilâve ettirmesi aynı ilişkinin zâhirî veçhesi sayılabilir.

Mescid-i Nebevî'ye dönecek olursak, bugün artık mîmârlık târihi araştırmacıları tarafından da kabul görmüş bir fikir olarak, bâzı müesseselerin mîmârî olmasa da çekirdek hâlindeki işlev temellerinin bu külliyede ortaya çıkan mekân ilişkilerinden kurulduğunu[3] tâ-

[3] Kabul gören bu fikir, Kubbealtı Akademi Mecmuası'nun Temmuz 1982, Yıl 11, 3. Sayısında neşredilen "Dînî- İçtimâî Müesseselerimizin Doğuşuna ve Mîmârî Tekâmülüne Mescid-i Nebevî'nin Tesirleri" adlı makalede neşredilmiştir

kip edebiliyoruz. Burada mescit başlı başına bütün unsurlarıyla birlikte tesis edilmişken, yanındaki ev daha sonraları yine mescidin yanında Dârü'l-ümerâ olarak ortaya çıkmakta; suffe ve mescit içinde verilen eğitim medrese, sıbyan mektebi dârü'l-kurrâ gibi kurumların işlev modellemesine ışık tutmakta; suffe yine bir başka münâsebetiyle ribat ve zâviye olarak belirmektedir.

Külliyedeki bir başka özel ilişki üzerinde ise dikkatle durulmak icap etmektedir. Hz. Peygamber ve âilesinin ikāmet ettikleri Hâne-i saâdetleriyle husûsiyetle suffe ve mescit arasında yaşanmakta olan ilişkideki mânânın derûnudur ki buradan intişar edecek müessese-lerde ortaya çıkacak mekân-mânâ irtibâtı bu çerçevede aranmalıdır. Bunu anlayabilmek için de Hz. Peygamberin şu sözü üzerinde hassâsiyetle durmak ve mânâ derinliklerine nüfuz etmek hemen bir şarttır. Kendileri "Benim evimle mihrâbım arasında cennet bahçelerinden bir bahçe [Ravdatün min Riyâdı'l-Cenne] bulunmaktadır" buyurmuşlardır. Bu kısım bugün de Mescid-i Nebevî içinde en îtibarlı yerlerden sayılmakta ve burada ibâdet etmenin bereketinin ziyâdeliğinden dolayı âdeta izdiham yaşanmaktadır. Ancak zâhiri ibâdetin ötesine bir adım atarak düşünecek olursak burada, Kur'ân-ı Kerim' de tasvir edilmiş cennet bahçeleri gibi ne altından ırmaklar akan köşkler, ne bahçeler, ne kuşlar, ne gölgelikli ağaçlar, ne dal bastı hurmalar, ne de hûri ve gılmanlar bulunmaktadır. O halde kasdedilen nedir? Zâhitler için bu vaadlere kavuşmak ümîdiyle ibâdet, ârifler için ise selâm nidâsıyla kâmil insanın kalbinden zâta doğru açılacak bir kapı mı ola? Belki de yaşanmakta olan Nebevî Hayâtın mânâ bütünlüğünde aranması gerek cennet hayâtı!

Konuyu yine mîmârî olarak ele alacak olursak belki de üzerinde durulması gereken husus: Hz. Peygamber'in Hâne-i Saâdetleri ve çevresinde, özellikle de Suffe ile ilişkili olarak yaşanan tedris, ibâdet

ve terbiye üzerine kurulup daha sonraları bir İslâm müessesesi olarak tesis edilecek dergâhlara ilişki modeli oluşturacak cennet-misâl hayat tarzıdır.

Bir keresinde Sâmiha Anne bana: "Allah ölür mü? Peygamber Hay değil mi?" demişlerdi. Toyluğumun mu desem, idrak eksikliğimin netîcesi mi? Önceleri, takdim tehir yaptıklarını sanmıştım. Sonraları düşününce, "Levlâke Levlâk le-mâ halaktü'l-eflâk" hitâbı mûcibince sâyelerinde feleklerin yaratıldığı o kemal zuhûrunun da her an diri olması îcâb etmez mi idi? O halde, Hâne-i saâdetle civârında yaşanan hayat için tasrih edilmiş bu cennet benzetmesindeki mânevî devamlılığın bir kâmil insanın Hâne-i Saadeti,Konağıyla Dergâhı arasında da aranması hiç de yadırganıcı olmamalıdır.

Bir diğer veçhesiyle Hz. Peygamber ile ashâbı, hele de yakın çevresinin yaşadığı hayattaki müşterek mânâ cennetler değerindedir ki kemal sâhibi bir velî ve etrâfındaki "hânegi"[4]nin yaşadığı kemalli hayattaki benzerlik de aynı mânânın devâmı mâhîyetinde olsa gerek. Kenan Rifâî Hz.nın eviyle dergâhı, hâne-i saâdetlerinde ve çevrelerinde yaşanan hayat da bunun eşdeğeri gibidir. Sanki aynı ruh hiç kopmamışçasına devam etmekte.

Ev-eğitim münâsebetlerinde ise Suffe'nin çok özel bir yeri bulunmaktadır. Hz. Peygamber'in zaman zaman burada bulunan gençlerle çok husûsî sohbetler yaptığını görüyoruz ki Hâne-i Saâdetle bir avlu vâsıtasıyla ayrılan Suffe bir irşat mahalli hüviyetini arzetmekte idi. Burada yetişenler ve bu irşat faaliyetinin mâhiyetini, mânasını idrak ederek, İslâm âlemine yeni açılan veya açılmakta olan topraklarda kurdukları Suffeden mülhem yapılanmalar vâsıtasıyla yaymışlardır. Daha sonraları Anadolu ve Balkanlar'ın Türkleştirilip İslâmlaşmasında Gāziyan, Bācıyan ve Abdâlân-ı Rûm da aynı rûhu ve müşâ-

[4] hânegî: Farsça. Evde yaşayan, ev halkından olan.

hede ettikleri irşat faaliyetini Fi-sebilillah yaşamışlardır. Henüz câmi, medrese veya benzeri mekânların bulunmadığı yerlerde bu irşat faaliyeti tıpkı islâmın ilk devrinde Mekke ve Medîne'de olduğu gibi evlerde icrâ edilmiş olmalıdır. Daha sonraları Hangâh, Dârü's-Sulehâ, Buk'a, Zâviye isimleriyle ortaya çıkan Dergâhların proto-tiplerinde görülen ev planları da ancak bu şekilde îzah edilebilecektir. Gerçi bunları Budist Vihara'larına bağlamak isteyenler olsa da, burada tartıştığımız mâhiyet göz önüne alınınca, Dergâhların kurulmasında evin ve Mescid-i Nebevi'deki ev-tedris-irşat münâsebetinin tesirinin ortada olduğu aşikârdır.

Başlangıçtaki bu tesir, sonraları gelişmiş hâliyle şahıs dergâhlarında âileye mahsûs ev-dergâh münâsebeti, büyük vakıf dergâhlarda ise külliye-manzûme içinde şeyh evi- değişik irşat mahalleri arasındaki münâsebet şeklinde devam etmiş gibi görülmektedir.

Hayat bir bütündür. Hayâtın içinde geçtiği yapılar da bir vücut gibi telâkki edilse yeridir. Bunların bir zahirî görünüşleri vardır ki biçimleri, formları, mekânlarıyla, hattâ içlerinde yaşanan hayâtın zâhirî münâsebetleriyle belirlenir; bir de bunların derûnunda yaşananı teşkil eden kısmı vardır ki binâların kazandığı kimlik derinliğini tebârüz ettirir. Onların, kokusu, tadı kısaca mânâsı olur. Zaman içinde değişmeler uğrasa da bünyeye temellere sinmiş olan mânâ yeni yorumlarla hep devam eder.

Hz. Peygamberin etrâfında yaşama-irşat-ibâdet ilişkilerinde ortaya çıkmış olan hayâtın bütünlüğünün külliyenin yapılarında Hâne-i saâdet-mescit-suffe olarak vücut bulmasına mümâsil Kenân Rifâî Hazretleri etrâfındaki hayâtın bütünlüğünün de, yine Hâne-i Saâdet- Konak, Dergâh-Tevhithâne, Tabhâne ve odalardan teşekkül eden bir vücûda büründüğüne şâhit olmaktayız.

Ken'an Rifâî Hazretleri, ilk başlarda irşat faâliyetlerini belli formel kalıplar ötesinde bir teşkilâtlanma içerisinde yapmak irâdesiyle yola çıksa bile, zamânın şartları içerisinde Hâne-i saâdetlerinin bahçesinde 1908 senesinde Ümmü Ken'an Dergâhı'nı tesis eder. Ancak şunu biliyoruz ki ecdattan bir post bir kavuk tevârüs etmediği halde âşinâ olmadığı bu kalıpta "…şeyh ünvânı kazanmak için değil, gāyesini zamânın şartlarına göre tahakkuk zemîni" olarak kurduğu bu dergâh, Medîne-i Münevvere'nin mânevî hâtıralarına göre olsa gerek, Hâne-i saâdet (ev)-Dergâh ilişkisi üzerinde şekillenmiş bulunmaktadır.

Burada mîmârîsinden de kısaca bahsedilecek Dergâh'ın formel bir tekke olarak, 1925 yılında tekkelerin ulülemre uyarak sırlanmasının ardından faaliyetlerine son verilmişti. Nebevî gelenekli irşat, ancak çok yakın çevreleri içinde başka formlarda sohbetler şeklinde devam etmişti. Kendilerinin işâret ettiği gibi, çekirdek fikriyâtında inhiraf etmeyen gelenek bugün, yeni bir modellemeyle sürdürülmektedir. İlerisini Allahü âlem. Dergâh, 2002-2008 de restore edilerek, Cenan Vakfı'nın bugün kullandığı gibi, akademik faâliyetleri için bir hâfıza mekânı olarak ihyâ edilmiştir.

Vestiyer
misafir mesajit
Postane
Postane
Postane
misafir mesajit
ser Naibi
makaba
Naib
hulefa
Nüccaba
Zikrcileri
Zikrcileri
Zikrcileri

Hazret-i Ayşe Adına Adanan Mîmar Aydın Yüksel'in İstanbul Bağcılar'daki Câmii

Prof. Dr. Hakkı Önkal

Mîmar Aydın Yüksel'in yeni tamamladığı[1] İstanbul-Bağcılar, Mahmutbey metro istasyonu çıkışındaki Hz. Ayşe Câmii, bu yılın Mayıs ayında ibâdete açılmıştır. Zor bir topografyada, dar ve engebeli bir arâzide kurulan câmi, orta bölümü dışa taşan üç birimli revâkı, hareketli yan cepheleri, güney cephesinin ilginç düzenlemesi, kubbeli örtüsü ve minâresiyle, Aydın Yüksel'e has câmi tipinin yeni bir modelidir.

Günümüzün, sanat endîşesi ile yapılmış câmilerinin yaratıcıları sanatçıların temel ikilemleri, modern mi klasik mi tercihinde zorlanmalarıdır. Mîmarların genellikle yeni malzeme ile yeni tarzlar peşinde oldukları tahmin edilebilir. Ancak toplumun büyük çoğunluğunun istek ve temâyülünün kubbenin sembolizmine dayalı klasik tarz olması, pratiğin ikincide yoğunlaşmasına yol açmıştır. Bunların bir bölümü klasik mîmârî elemanların yeni bir formda denendiği farklı tipolojik özelliğe sâhipken diğer bir kısmı büyük ölçekli klasik câmilerimizin modern teknoloji ve yeni malzeme ile tekrârı/taklîdi mâhiyetindedirler. Ankara Kocatepe Câmii, İstanbul Ataşehir Mîmar Si-

[1] Aydın Yüksel, üçü tâdil, altısı mescid ve köy câmii ve yedisi câmi olmak üzere toplam on altı ibâdethâne inşâ etmiş olup bunların yarıdan fazlası yurt dışında uygulanmıştır. Konuyla ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz.: Alidost Ertuğrul, "Bir Mîmar-Sanatkâr'ın Hayat Hikâyesi, Dr. İbrahim Aydın Yüksel Biyografisi", *Yüksek Mîmar Dr. İ. Aydın Yüksel'e Armağan*, 2012 İstanbul, s. 17-21.

nan Câmii ve yeni tamamlanan İstanbul Büyük Çamlıca Câmii, klasik câmilerimizin benzerlerine öykünen bu ikinci grubun seçkin örnekleri olarak zikredilebilir. Mîmar Aydın Yüksel'in câmileri ilk grupta değerlendirilmesi gereken özellikte ve özgünlükte yapılardır.

Pencereli duvarlarla çevrili câmiin düzgün bir geometriden mahrum avlusuna biri doğuda diğeri kuzeyde düzenlenmiş iki kapı ile girilir. Altlı üstlü iki harim olarak inşâ edilen ve 446 m^2'lik bir alanı kaplayan orta ölçekli yapının ana harîmini üst kat teşkil eder. Buraya biri revakta diğeri harîmin kuzey duvarı üzerinde kurulan iki taç kapıdan geçilerek ulaşılır. Taç kapılarda müşâhede edilen mükemmel oranlar, taş ile ona eşlik eden çininin şaşırtıcı uyumu ve yazıların bu zarâfetle bütünleşmesi onlara istisnâî bir hüviyet kazandırır. Merkezi karenin üç kolla genişletilmesi ve harîmin kuzeyde derinleştirilmesiyle şekillenen mekân, düz tavan ve farklı büyüklükteki kubbelerle örtülüdür. Güney kol mihrâbı ihtivâ eder. Yüzeyinin silme taksîmâtı, bunların rûmîli süslemesi, sütunçeleri, taç ve yazıları ile mihrab ziyâretçide olağan üstü bir etki uyandırır. Mihrab önü hücresinin iki köşesinde yer alan yine mermerden vaaz kürsüsü ile alışılmış formun dışında tasarlanmış minber, mihrâbın mükemmelliğine halel getirmezler. Câmide uygulanan kemerlerin form ve oranları, çinilerin renk ve motifleri, pencerelerin tertip ve tanzîmi, mihrab, vaaz kürsüsü ve hatta minberin nisbetlerindeki âhenk ve mükemmellik eski zevkimize derin vukūfun eksiksiz bir yansıması olarak değerlendirilmelidir.

Harîmin kuzey tarafında kadınlara tahsis edilmiş fevkānî mahfil, orta bölümde taş konsollara basan taşıntılı kısmı ve yanlardaki satıhlı şahnişinleri ile harîmin umûmî âhengine katılır. Yan kollarda geniş kemerlerin aynaları renkli camlarla renklendirilmiş ayrıca iki yana birer düşey pencere ile mekâna farklı bir atmosfer kazandırıl-

mıştır. Harîmin kubbe ve tavanlarında mâvinin hâkim olduğu kalem işi bezeme dengeli bir dağılım gösterir.

Yapıya içte ve dışta asıl karakterini ve hatta rûhâniyetini çok kaliteli yazıları verir. Hepsi de Aydın Yüksel'in kaleminden çıkan yazılar ve istifler mükemmellikleri ile câmiin mîmârîsiyle bütünleşirler. Aydın Yüksel'in, mîmârî tasarımdaki gücünü hat sanatındaki kudretiyle telif ettiği câmi, bir ibâdethâne olmanın yanı sıra bir yazılar meşheri hüviyetini de kazanır.

Yapı ön cephedeki revâkıyla olduğu kadar arka cephe düzenlemesi ile de dikkati çeker. Güney cephenin mihrab nişi taşıntısı müsennâ tarzında celî sülüs oklu bir Besmeleyle tezyin edilmiş onun altına çok zarif bir çeşme yapılmıştır. Çeşme, alınlık yazısı, ayna bezemesi ve sulukları ile ziyâretçiye bir iç haz bahşeder. Câmi tek şerefeli minâresi, altlı üstlü iki ayrı şadırvanı ile bütün unsurlarına kavuşur.

Yapının kitâbesi minâre kāidesinin batı yüzüne hakkedilmiştir. Câmiin inşâ târihi Mustafa Tahralı tarafından ebcedle düşürülmüş, kıt'anın tâlik hattı Aydın Yüksel'in kaleminden çıkmıştır. Kitâbe şöyledir:

Câmiye Hazret-i Ayşe ad verip ehl-i himem
Ettiler itmâm bu yıl Hak yâr olup ensârına
Dedi târîhin görenler "el-Cemîl" ismin anıp
"Bârekallah bârekallah işçi ve mîmârına!"
1324 + 114=1438

Kitâbede verilen târih, 2017 mîlâdî târihine mukābil ise de yapı 2018 yılında tamamlanmış ve câmi 2019 yılı Mayıs ayında ibâdete açılmıştır.

Bu kısa makālede, değişik alanlarda câmiye emeği geçen sanatçıların adı verilememiştir. Onların alanlarının en iyileri oldukla-

rında şüphe yoktur. Ancak câmiin her safhasında büyük sorumluluk yüklenmiş ve adları kapıdaki levhada Aydın Yüksel ile birlikte zikredilen Ayfer Mertler ile Erkan Mertler'i yapının mîmarları olarak hatırlamak bir değer bilirliliktir. Esâsen diğer sanatçılarla birlikte eserin kolektif bir başarının ürünü olduğunda şüphe yoktur. Mustafa Tahralı bunu târih kıt'asında özlü bir şekilde ifâde etmiştir: "Bârekallah Bârekallah işçi ve mîmârına!".

Endülüs Evlatlarını İslâm'a Çağırıyor

Hicran Göze

"Endülüs evlâtlarını İslâm'a çağırıyordu." Bu İspanya'da tekrar doğan İslâm güneşiydi. Bir zamanların efsâne gazetesi *Tercüman*'da 7.6.1985'de Ergun Göze imzâsı ile yayınlanan bu röportaj bir hâdise olmuştu. Bu sefer dört kişiydik. Sevgili dostlar Avukat Kemâleddin Nomer ve eşi Sümer Nomer de bize eşlik ediyorlardı. Fotoğrafları ise albümlerimize birbirinden güzel fotoğraflar hediye eden Kemâleddin Nomer Bey çekecekti. Eşim hep söylemez miydi, "benim üç fotoğrafçım var Rauf Denktaş, Sâmi Güner ve Kemâleddin Nomer" diye. Bu sefer Endülüs'ün yeniden İslâm'a çağırdığı daha doğrusu yıllarca gönüllerinden zorla çıkarılmış İslâm'ın hasretiyle yaşayan dedelerin, babaların, anaların yeniden köklerine dönen çocuklarını arayacaktık. Kıymetli târihçimiz Yılmaz Öztuna, o zorla vaftiz edilen tâlihsiz müslümanlardan bahsederken "İspanya devleti bunları imhâ etme veya hıristiyan yapmak için akıl almaz yollara başvurdu. Bugün ahâlisinin çoğu, bu hıristiyan olmuş Arapların ahfâdıdır ki, İspanyolca'nın Endülüs lehçesini konuşurlar" demiyor muydu?

Ama bu zor bir işti. Biz o daracık Sevilla sokaklarında dolaşırken onları bulmaktan ümîdi kesmiştik. Tek ümit kesmeyen eşimdi. "Evvel Allah bulacağım" diyerek bizleri o daracık sokakların birinden diğerine sokuyordu. İlk gidişimizde o hârika İslâm medeniyetinin kalıntıları karşısında büyük hayranlık duymuş, çok heyecanlanmıştı. Ama ona bulacağını ümit ettiği, köklerine dönen İspanyol müslümanları daha büyük bir heyecan verecekti. Sümer Hanım ile ben o dar sokakların içimize yaydığı kapatılmış hissiyle mücâdele ediyor bu

çok güzel Mayıs gününde hafif bir yağmurla da ıslanıyorduk. Ergun Göze, yağan yağmura aldırmadan belki de kaderinin sürüklediği o dar sokaklara girip çıkmaktan vazgeçmiyordu. Artık sabrımızın tükendiği bir andı ki karşımıza bir levha çıkmıştı. Levhada "Mezquita" yazıyordu. Dilimiz tutulmuş bir şekilde yürüdüğümüzde ise çok şaşırmıştık. Bu girdiğimiz sokağın duvarında bir levha daha bize göz kırpıyordu "Müslüman evleri"… Halk müslümanların Endülüs'ten kesin olarak kovulmasının kutlandığı bir gün olan "Haç bayramı"nın hazırlığı ve telâşı içindeydi. Bu gürültü ve patırtı içinde Sevilla'nın dar sokaklarında Hilâl peşinde koşturan bu dört insan usanmadan müslümanları arıyordu, köküne dönen müslümanları… Bir an kulaklarımıza inanamamıştık. Arapça ilâhîye veya İslâm'dan ve îmandan bahseden bir mev'izeye benzeyen seslerle şaşkın, gayr-ı ihtiyârî o sesin geldği istikāmete doğru koşmaya başladık. Ses bir dükkândan geliyordu. Hediyelik eşyâ satan bir dükkândan… Kapıdaki aydınlık yüzlü bir genç güleç yüzüyle bize bakıyordu.. Eşimin ağzının kıpırdadadığını hisseder gibi olmuştum, o gence "selâmün aleyküm" diyen sesini duydum. Heyecânım doruktaydı. Endîşeli bir "acaba" ile kalbim çarpıyordu. Bu aydınlık yüzlü genç, yüzünü daha da aydınlatan bir tebessümle, "ve aleykümselâm" demiş, hepimizi içeriye dâvet etmişti. Bu Sevilla'da karşılaştığımız ilk müslümandı, ama son olmayacaktı. Ergun Göze ona İspanyol asıllı müslümanları aradığını söyleyince gencin patronunun da müslüman olduğunu öğrenecektik. Kemâleddin Bey ve Sümer Hanım eşime büyük bir sevinçle "İşte röportajınız başladı" demişlerdi, Bu andan îtibâren artık sokaklardan sokaklara değil, müslümanlardan müslümanlara koşacaktık.

Dükkândan içeri giren genç de müslümandı. Yanındaki güzel kızın nişanlısı olduğunu söylüyor , onun da müslüman olduğunu ilâve ediyordu. Nihâyet dükkânın müslüman patronu da gelmişti. Müslümanların lîderi gibiydi. Fransızca bilmesi eşimi çok sevindir-

mişti. Annesi ve babası da müslümandı. Birdenbire "Mescidimizi gördünüz mü? Buyrun götüreyim" demişti. Mescid dükkânın kırk elli metre ilerisindeydi. Merdivenin kenarları değişik motiflerle süslüydü. Girişte ise bizleri güzel istif edilmiş bir kelime-i şehâdet levhası karşılamıştı. Döşemesine hasırlar serilmiş, duvarları levhalarla süslü mescid çok mütevâzıydı. Bizleri biraz tereddütle süzen patron Abdülhak Gonzales belki tereddüdünü biraz gidermek için namaz kılıp kılmayacağımızı da sormuştu. İkindi vakti geçmemişti. Hasırların üzerinde kılınan namazdan sonra Abdülhak Bey bu dört kişilik topluluğa sanki biraz daha ısınmış gibiydi. Bizlere sorduğu bir sual ise çok şaşırtıcıydı: "Hacı Muzaffer Ozak'ı tanır mısınız?... Abdülhak Gonzales ve Hacı Muzaffer Ozak… Sonra Hacı Muzaffer Ozak'ı gıyâben, İstanbul'a giden bir arkadaşının anlattıklarından tanıdığını, arkadaşının ona duyduğu muhabbetle İstanbul'a yerleştiğini de anlatmıştı. Ergun Göze, aziz dostunun Hakk'a yürüdüğünü söyleyince ellerini açıp Fâtiha okumuşlardı. İşte eşimin röportajda o anı anlatan satırları:

"Kendisine acı haberi veriyorum, hazretin Hakk'a yürüdüğünü söylüyorum, ve bakınız ikimiz Abdülhak Gonzales Espinoza ve Ergun Göze, Sevilla'nın bu daracık sokağındaki mütevâzı mescidinde oturup Hacı Muzaffer Ozak rahmetliye bir Fâtiha okuyoruz. 'İslâm garip gelmiştir. Garip gidecektir' hadîsi vardır. Ama burada bu gurbeti bir daha hissediyorum ve anlıyorum ki bu gariplikte ayrı bir bereket vardır. İşte İslâm'ın izzeti… Mesâfeleri, ırkları, insanları aşan bir mânevî bağ… Nereden nereye… İşbiliye'de, Haç bayramından bir gün evvel bir İspanyol müslümanıyla hacı Muzaffer Ozak Hoca'nın rûhuna Fâtiha okuyoruz."

Bu ilk müslüman İspanyollardan Granada'da kendileri gibi köklerine dönen çok müslüman olduğunu, mescidlerinin de bulunduğunu öğreniyoruz. Anlaşılan Granada yollarına da düşecektik. İşte

Granada da, İbnirrüşd kolejinde öğretmenlik yapan 'Kurayba Lopez Miranda' Koleje ismini veren İbnirrüşd aklı öne alan bir İslâm filozofuydu. Avrupa'da tesîri büyüktü. Papalığın ısrarlı mücâdelesine rağmen Avrupa'daki tesîri silinememişti. Ve Granada müslümanları ile kılınan Cuma namazları… Abdülganî Melara ne komünizm ne kapitalizm diyen bir müslümandı. Abdurrahman Dâî-yi Hak pek çok yoldan geçtikten sonra müslüman olmuştu. 'Sûfîlik gençleri İslâm'a çekmek için çok iyi bir yoldur. Sonunu sünnîliğe getirmek şartıyla' diyordu. Abdurrahman Muhyiddin ise önce ateist yâni Allah tanımaz, sonra müslüman olmuş, okuduğu kitaplarda müslümanlardan çok menfî şekilde bahsedilmesi onu araştırmaya sevketmişti. Oturduğu bölge İslâm mirâsı ile dolu bir yer olduğu, müslümanlardan kalan su kanallarından hâlâ istifâde edildiği için İslâm'a merâkı daha da artmıştı. Dışardaki cinsel çılgınlıklardan, kumardan, uyuşturucudan bezmiş olarak müslümanlara sabır tavsiye ediyordu. Dr. Yahya Molino ise İslâm'a şiddetli bir komünistlikten geçerek gelmişti. Bu fikrî buhrânı yaşarken rastladığı bir müslümanın tesîriyle Müslümanlığı araştırmış kardeşiyle berâber müslüman olmuştu. Tanıdığı bir müslümandan namazı, abdesti ve ilk bilgileri öğrenip tatbike başladıktan sonra üçüncü kardeşleri de onlara katılmıştı. Ergun Göze'nin ecdâdınız müslüman mıydı? Suâline karşı çok samîmî bir şekilde "Şüphesiz, çünkü soyadıma Fas'ta çok rastladım. Belki de onlar benim akrabalarımdı" diye cevap vermişti.

Madrit'te müslüman olan bir hanımdan da haberdar olmuştuk. Şimdi Madrit'e dönecektik. O hanımın da bulunması hikâyesinin dinlenmesi lâzımdı. Eski ismi Carmen Candela olan avukat Hatîce Hanım'a ulaşmak çok zor olmuştu. Ama eşim bu boşluğu tanıştığı bir başka müslümanla dolduracaktı. Müslüman olunca seçtiği isimle tanınan Fazlullah Bey ile… Fazlullah Bey, Ergun Göze'ye bu ismi nasıl seçtiğini: "Çünkü Allah'ın fazlı bana yetişti ve müslüman etti. Kırk

altı yaşındayım. Kurtubalıyım. İlkokul öğretmenimiz Kurtuba'nın Müslümanlardan nasıl alındığını anlatıyordu. Büyük bir memnûniyet içinde… Benimse içimden ağlamak geliyordu." diyerek anlatmıştı. Müslüman oluşuna çocukları da şaşırmıştı. Fazlullah Bey "Önce çok şaşırdılar, âdeta şoke oldular, çünkü îzah edemediler, bu değişiklik nedendi? Cevâbını bulamadılar. Sonra bendeki farklılığı göre göre onlar da İslâm'a ısındılar. Şimdi çok memnunlar. Benim namaz kıldığımı, alkolü terkettiğimi, domuz eti yemediğimi, onlara daha şefkatle muâmele ettiğimi görerek Hıristiyan babalarıyla müslüman babaları arasındaki büyük farkı anladılar"diyordu. Eşimin suâli üzerine Papa hakkındaki fikrini de söylemişti. Ona göre Papa "biraz karışık bir adamdı. Aslında o da hakîkati yâni gerçeğin İslâm'da olduğunu biliyor fakat bildiği gerçeği söyleyemiyordu. Söylese zâten kendisine lüzum kalmayacaktı."

Ergun Göze bir türlü ulaşamadığı Hatîce Carmen Candela'ya çok yakın dostu, bizlere unutulmusı imkânsız bir alâka ve misâfirperverlik göşteren İspanya'daki elçimiz rahmetli Semih Akbil sâyesinde ulaşacaktı. Sefîrin sekreteri İspanyol Meclisi'ne telefon edince Hatîce Hanım bulunmuş ve öğleden sonrası için randevu alınmıştı. Eşim onun için "Mursiye'nin aydınlık yüzlü müslümanı" diye yazmıştı. Şeyhülekber'in memleketlisi olmakla iftihar ediyordu. İbnürreşid aklın, Şeyhülekber ise rûhun temsilcisiydi. Yâni İslâm'ın birbirine zıt gibi görünen iki zirvesiydiler. Aslında bu iki zirve aklın ve rûhun ittifâkı ile ortaya çıkan İslâm'ın büyüklüğünün temsilcileriydi.

Şeyhülekber'den hemşehrim diye bahseden bu hanım diğer müslümanlardan tavır olarak farklıydı. Anlattıklarından mücâdeleyi ön plana çıkardığı belli oluyordu. Âilesi onun müslüman oluşunu İspanya'da başlayan müslüman olma cereyânına, onların deyişiyle modasına uymak olarak görünce onlardan üç sene ayrı yaşamış, müslüman olmayan kocasından da ayrılmıştı. Müslüman olduktan

sonra Îran Parlemontosu'nun dâveti üzerine Îran'a da gitmişti. Ama Îran'da bâzı meselelerin konusu olmuş, başını örtmedigi, pantolon giydiği, sigara içtiği için orada kendi deyişiyle "hâliyle hazmedilmemişti. Kendilerine benim duygularımın bu âdetlerin çok üzerinde olduğunu anlatmam mümkün değildi." Dedikten sonra "Hâlbuki ben İspanyol Meclisi'nde çalışıyorum ve şeflerim bana namaz için, Ramazan için izin veriyorlar. İki tarafın anlayışını karşılaştırmak bile istemiyorum" diye ilâve etmişti.

Acaba kalbi İslâm'a nasıl açılmıştı? Bunu anlatırken çok heyecanlanmıştı: Nihâyet bir gün üç arkadaş karar verdik. Artık Kelime-i şehâdet getirecek, müslüman olacaktık. Mürsiye'de idik. Bunun çok ayrı bir ehemmiyeti vardı. Öğle vaktiydi. Çok güzel bir hava vardı. Bahçeye çıktık. Üç arkadaş gönül gönüle, kalb kalbe verdik ve hep birden Allah'ın birliğini ve Hazreti Muhammed'in peygamberliğini ilân ettik. Kalbimizdekini ortaya koyduk. Sanki Şeyhülekber bizim kelime-i şehâdet getirmemizi dinliyor ve o da bizim İslâm'ımıza şehâdet ediyordu. Üç arkadaş da aynı his içinde kalmıştık. Hatice Hanım'a göre İslâm daha önceki dinlerin doğru taraflarını toplayıp temellendiren bir dindi. " Ve bugün sanıyorum ki İslâm İspanya'ya yeniden doğmaktadır." diye de ilâve ediyordu.

Müslüman olduğu yılı çılgınlar gibi yaşamıştı. Heyecanla anlatıyordu: "Evet çılgın gibi avukatlığı. Annemi, babamı hatta kocamı terkettim. Sâdece İslâm ve Islâm'ın kaderiyle doluydum. Sanki 1637'de Mürsiye'yi terke zorlanan son müslümanlar ruhlarının mânâ yükünü bana bırakmışlardı. Böyle duygular içindeydim" Başını örtmediği için Îran'dan çıkmaya mecbur edilen, aslında onlar tarafından kovulan bu kadın Ergun Göze'ye göre İslâm'a ve müslümanlara yapılmış işkencelerle dolu bir târihin sorumluluğunu vicdânında taşıyordu. Eşim dayanamayarak ona da diğer müslümanlara sorduğu gibi "Ceddinizde müslüman var mıydı acaba, o kadar can-

dan konuşuyorsunuz ki" demişti. Cevabı "evet"ti. Bu cevâbın arkasından gelen konuşması ise karşımızdaki hanımın insanı hayran eden portresiydi: " Valensiya ve Mürsiye'deki Hıristiyanlık İslâm'ı örtmeye, Müslümanların izlerini kapatmaya , gizlemeye memur idi. Asırlarca bu vazîfeyi kilise yerine getirmeye çalışmıştı da. Fakat ben Allah'ın izniyle o örtüyü yırttım. İslâm'ı ortaya çıkardım. Hatta o bölgelerdeki Hıristiyanlıkta bile İslâm'ın büyük tesirleri vardır vardır. Ben bunları kuvvetle hissetmiş sonra da tespit etmişimdir." Anlattığına göre İspanya'daki İslâm hareketini Emir Mansur Abdüsselâm, Abdünnur Koka başlatmışlar amma hareket kuvvet kazanınca bir başka imam Delfozo işi fanatik bir folklorizm, kılık kıyâfet, gardrop meselesine dökmüştü. İspanya'daki La Granda köyünde her sene yapılan, pekçok dînin temsilcisinin katıldığı festivale müslümanların alınmadığını, Kurban bayramını müslümanların eseri olan Kurtuba Câmii'inde kutlamalarına kilisenin izin vermemesini anlatırken çok asabîydi, Kilisenin telâşlanarak, İslâm'ın İspanya'da yayılmasının önüne geçmek protestolara yönelmesi de artık açıkça görülüyordu.

Hatice Hanım bir başka müslüman hanımdan da bahsetmiş. Eşimin onunla da görüşmesini istemişti. Eski adı Maria Jesus olan Îman Hanım'la… Îman Hanım âilesi için "Müslüman olduğumu duyunca çıldıracaklardı" diyordu. Ama daha sonra İslâm ahlâkının farkını görerek memnun olmuşlardı. Kendisinden üç yaş küçük kardeşi de müslüman olmuştu. Kocası da müslümandı. Onun hikâyesi ise bizlere çok şaşırtıcı bir gerçeğin kapısını açacaktı. Abdülkâdir Bey konuşmaya "Ben doğduğumdan beri müslümanım çünkü jitanım… Jitan biliyorsunuz çingene demektir, diyerek başlamıştı. Bu ne demekti? Eşim ondan bu sözlerini açıklamasını istemişti. Açıklaması Endülüs'ün dramından inanılması zor bir olayın nakledilmesiydi. Ergun Göze bu yüzü çok kırışık adamı şaşkın bakışlarla dinlemişti. Anlattıklarından kimbilir kaç film çıkardı: "Ben Granadalıyım… Dil-

ber İspanya'nın en dilber şehri… Burayı târihte okuduğunuz gibi Katolik İzebella ile Ferdinand'ın orduları ele geçirdiler. O zaman iki şey yaptılar. Bir kısım müslümanları kestiler. İkincisi bütün müslümanların mallarına el koydular. Evlerine, o muhteşem evlere oturdular. Malları yağma ettiler. Müslümanları kovdular, onlara hayat hakkı tanımadılar. Sürgün edilmiş, kesilmiş Müslümanların arasından bir grup canlarını kurtarmak için Çingene mahallesine sığındılar. Burada hayatlarına devam ettiler ve eridiler."

Îman Hanım ise müslümanların âdetlerini, 'sünnet' diyerek sayarken Meselâ Flamenko… Bu "Bize Kurban bayramlarının hâtırasıdır"deyivermişti. Bizlerin İspanya'nın folkloru diye seyrettiğimiz hüzün fışkıran bir dans… Ergun Göze'nin "Israrla katolik kadının hüznünü ilân ediyor" diye yorumladığı hüzün fışkıran bu gösteri… Demek ki Çingene mahallesine sığınan müslümanların kutladığı kurban bayramlarının hâtırasıymış… Demek o müslümanlar asabî hareketleri ve ıstırâbın derin çizgileriyle dolu gülmeyi unutmuş yüzleriyle bütün acılarını Flamenko'ya dökmüşlerdi. Çok şaşırmıştık ve dönmeden önce Sevilla'da seyretiğimiz flamenkoyu o acıyı hissederek seyrettik… Eşim bir şeye daha şaşırmıştı. Flamenkoyla sâdece estetik olarak ilgilenen Yahyâ Kemal'in zil, şal ve gülü görüp o korkunç ıstırâbı sezememesine… Zil, şal ve gül…Endülüs sâdece bu muydu? Eşim işte sâdece bu olmayan Endülüs'ü aramıştı. Peki bulmuş muydu? Röportajındaki bu satırlar o suâlin cevabıydı:

"Aslında aradığımızı bulmuştuk. Aradığımız o güzelim Endülüs'ün, sekiz asırlık füsunkâr İslâm diyârının asırlık engizisyonlardan sonra ve hâlâ devam eden, kilise baskısından, kandan, kılıçtan sonra bile İslâm îmânının fışkırmasına çok müsâit bir toprak olup olmadığı idi. Ve ruhlara gömülen İslâm'ın bir gün o runların derinliklerinden fışkıracağı gerçeği gün gibi ortaya çıkmıştı"

Dil Yâresine Çâre Bulunur

Gālip Çakır

Dil nedir?

Şâir "Dil yâresine çâre bulunmaz." demiş ama o, gönül anlamına gelen Farsça kökenli **dili** kastetmiş. Biz ise **lisan** mânâsına gelen Türkçe **dili** anlatmak istiyoruz. Mâlûm Türkçedeki **dil** kelimesinin de onlarca anlamı var.

Târihi insan oğlu kadar eski olan "**Dil,** insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabiî bir araç, milleti birleştiren, koruyan ve onun ortak malı olan sosyal bir kurumdur. Bir milletin en kıymetli ve en büyük sosyal varlığı **dil**dir. **Dil** bir milleti oluşturan unsurların başında gelir. Bütün kültür varlığımızı **dil** taşır. Millî kültürün sağlamlığını korumak, **dil**e sâhip çıkmakla mümkündür."[1] "**Dil**, düşünmenin de vâsıtasıdır. Konuşarak ve yazarak düşünürüz."[2]

"İnsanların en küçük maddî alışverişlerinden duygu ve düşünce ilişkilerine kadar her türlü münâsebetini **dil** düzenler. Elbette önce insan vardı, sonra **söz / kelâm.** İnsan tabiatı-varlığı, yaratanı hep **dil** ile idrak eder. Esâsen **dil** olmasa idrâkin de bir anlamı yoktur. İnsanın mükemmele doğru seyri de hep **dil** ile olmuştır. Semâvî dinlere göre ilk insan, aynı zamanda ilk peygamberdir. İnsanlar tek birden çoğalmıştır, öyleyse **diller** de sonradan artmıştır.

Şu veya bu şekilde var olan ve zamanla insana / topluluğa paralel olarak gelişen **dil** zaman içinde kendi sistemini kurar.

'İnsan konuşan hayvandır.' sözü hiç de yabana atılacak bir söz

---

[1] Ergin, Prof. Dr. Muharrem, *Türk Dili Kompozisyon*, Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım, İst. 1993.
[2] Banguoğlu, Prof. Dr. Tahsin, *Türkçe'nin Grameri*, TDK Yayınları: 528, Ankara 1990.

değildir. Konuya tersinden başlayalım: İnsanı hayvanlıktan kurtaran, insanı insan kılan, birbirine bağlayan, aynı zamanda ayıran **dildir.** Düşünüp bulduklarımızı **dil** ile ortaya koyarız. Dünyaya şekil veren, güzelleştiren, tekniği geliştiren, bilimdeki gelişmeyi sağlayan **dildir. Dil,** insanın yaptığı ve kurduğu bir dünyâdır. Aslında insan, bu dünyâya yalnız gelir, onu bu dünyâda yalnız bırakmayan, hazır bulduklarıyla yeni bir dünyâ kurmasını sağlayan **dildir.** Bu, insanın dünyâyı algılaması ve yorumlamasıdır. Bu yorumlama nesilden nesle geçer. Böylece de **dil,** târih ve kültürün belirlediği bir vâkıa oluverir.

Bugün bir medeniyet varsa, insanlığın bir birikimi, bir kültürü varsa bu **dil** sâyesindedir. Elbette onu meydana getiren insandır. Bunu **dil** ile ifâde eder ve nesilden nesle aktarır.

İleten, bildiren, öğreten **dildir.** Bir neslin yaptığı gelecek nesillere ancak **dil** ile ulaştırılır. Bu bakımdan dil, insanda bütün insânî olanın taşıyıcıdır.

İlim, felsefe ve düşünce gibi doğrudan dile dayanan gelişmelerin yanında teknik ilerlemeler de **dil** ile ortaya çıkar. İnsanlığın gelişmesi, bu konuda taş taş üstüne konulması **dil** iledir. Öncekilerin koyduğu taşı sonrakiler **dil** yoluyla öğrenecek ki yenisini koyabilsin veya üstüne devam edebilsin.

Konuyu **millî dil** çerçevesinde düşünsek bile millî kültürü oluşturan, millî varlığı, medeniyeti sağlayan yine **dildir.** Millî kimlik toplumun ortak değerlerinin teşekkülü ile ortaya çıkar. Bu ise insanı, varlığı, dünyâyı ve Tanrı'yı idrak demektir. Bu hem **dille** ifâde edilir, hem de olgunlaşma nesilden nesle aktarılarak sağlanır. Bu noktada **dil,** artık basit bir anlaşma vâsıtasının ötesinde bir anlam kazanmaktadır."[3]

Konuşma dili, yazı dili.

---

[3] Yetiş, Prof. Dr. Kâzım, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, Sayı: 191, Temmuz 2019. s. 12, Dil-Edebiyat-İnsan başlıklı yazı.

"İnsanlar sözlerini uzaktakilere ulaştırmak, ya da uzun zaman saklamak ihtiyâcı ile onları daha dayanıklı bir işâret sistemine çevirmeyi düşünmüşler ve böylece **yazı**yı îcat etmişlerdir."[4] **Yazıy**la **dilin** anlatım gücü daha da artmıştır.

"Bir **dilin** iki cephesi vardır. Biri insanların karşı karşıya sesli olarak görüşürken, yâni konuştukları zaman kullandıkları **konuşma dili**; diğeri yazıda kullanılan, yâni insanların söylemek istediklerini yazı ile anlatırken kullandıkları **yazı dili**dir.

İnsan sosyal bir varlıktır ve sosyal bir çevre içinde yaşar. Hayâtı, diğer insanların hayâtı ile çevrilidir. Bu durum, kendine göre birtakım şartları birlikte getirir. Bu şartların en önde geleni, diğer insanlarla ilişki kurmaktır. Bu ilişkilerin kurulmasında en önemli araç konuşmadır. Böyle olunca **konuşma,** birdenbire hayâtımızda ön sırayı alır. İsteklerimizi, arzularımızı, ret ve kabullerimizi, sevgi ve nefretlerimizi, sevinç ve kederlerimizi, teklif ve temennîlerimizi, günlük hayâtımızda yer alan **konuşma** ile anlatır, aktarırız."[5]

Milletimiz çok eski zamanlardan beri, engin bir coğrafya içindeki târihî mâcerâsı sırasında, geçtiği her yerde önemli kültür alışverişlerinde bulunmuştur. Buralardan hoşuna giden **ses ve kelime** gibi **dil unsurlarını** da, kendisine olan büyük bir güven içerisinde, hiç tereddüt etmeden almıştır. Buna karşılık oralardaki kültürlere de bizim büyük katkımız olmuştur. **Dil** sâhasındaki bu karşılıklı etkileşim sonucu olarak, zamanla **dilimiz** kulağa hoş gelen bir âhenge kavuşmuştur. Böylece, **dilimiz** gerek **ses estetiği** ve gerekse kavram **zenginliği** bakımından büyük bir gelişme göstermiştir.

Dilimizin hastalıkları

Ancak, Osmanlının son üç yüz yıllık döneminde **dilimiz** üzerinde çok yanlış uygulamalar yapıldığını görüyoruz. O zamanlar, içinde

---

[4] 2 Numaralı kaynak.
[5] 1 Numaralı kaynak.

bulunduğumuz kültür çevrelerinden aşırı şekilde etkilenerek **Türkçeyi halktan kopuk ve anlaşılmaz hâle sokan tutumlar çok yanlıştı.** Diğer taraftan, Cumhûriyet döneminin bir bölümünde **dilimizi arılaştıracağız** diyerek, **Türkçeleşmiş kelimelerin yanında, en güzel ve yerli kelimelerimizi dahi tasfiyeye kalkışmak da en az o kadar hatâlı olmuştur.**

Bütün bunlar, **dilin kullanılmasında, dilimizin yazılmasında, konuşulmasında ve metinlerin sesli okunmasında** birçok yanlışlara yol açmaktadır. Günümüzde, **dilde** yapılan **telâffuz** hatâları ise had safhadadır. Özellikle son zamanlarda iletişim araçlarında görülen büyük gelişme ve yaygınlık, **konuşma dilimizdeki** bu bozulmayı iyice gün ışığına çıkarmıştır. Öyle ki, bırakın sâde vatandaşı, artık dilimizi güzel konuşmada örnek olması gereken bâzı aydınlarımız, profesörlerimiz, parlamenterlerimiz, hattâ profesyonel konuşmacılar olan spiker ve sunucularımız, tiyatro sanatçılarımız bile bu **yanlış söyleyiş ve hatâlı vurgulama** hastalığından kendilerini kurtaramamaktadırlar. Bu yüzden nesiller arasında karşılıklı iletişim zorlaşmakta, sağlıklı anlaşma ortamı oluşamamaktadır.

Ülkemizde **yazı dilinin eğitimi** ilkokuldan îtibâren başlamakta ve bütün eğitim aşamalarında devam etmektedir. Ancak henüz, Konservatuvarların Tiyatro Bölümleri ve TRT dışında, hiçbir temel eğitim kurumunda **'Konuşma dili eğitimi'** yapılmamaktadır. Halbuki ileri ülkeler bunu kendi dilleri için **diksiyon** adı altında uzun zamandan beri uygulamaktadır. Ama, maalesef bizde hâlen böyle bir eğitim uygulaması yaygınlaşamamıştır.

Şu da bir gerçek ki, bugüne kadar konuşma dilimize maalesef **üvey evlât muâmelesi** yapılmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı ve üniversitelerimiz bu konuda ilgisiz davranmaktadırlar. Türk Dil Kurumu'nun da **pratik konuşma diliyle** ilgili bir çalışması görülmemektedir. Ne yazık ki bu **eksik dil anlayışı, konuşma dilimizi** bugünkü acıklı hâle

getirmiştir. Halbuki, **dil bir bütündür.** Onun bir kısmına sâhip çıkıp diğer yarısını ihmal etmek anlaşılır gibi değildir.

Günümüzde **dilimizdeki** bu kanayan yaralara parmak basan başkaları da var:

"Gerçekten de **Türkçeyi doğru ve güzel konuşmak** günümüzün en başta gelen konularından biridir. Özellikle televizyon kanalları her gün dâvetsiz olarak evimize gelmekte ve Türkçenin kaşını gözünü yara yara insanları rahatsız etmektedir. Elbette yapacak bir şey yoktur deyip geçemeyiz.

Maalesef herkes **anadili** olması dolayısıyla Türkçeyi bildiğini veya konuştuğunu sanmaktadır. Bu konuda özel bir gayret göstermeyi lüzumsuz görmektedir. Halbuki bir **dilin** kelimelerinin **telâffuz ve vurgusu** ayrı bir dikkat, îtinâ ve çalışma gerektirmektedir. Elbette okuduğunu veya duyduğunu anlamak için de aynı şekilde bir çaba harcanmalıdır. … Yazar, 'Söylenilen sözlerin, muhâtapları tarafından doğru algılanabilmesi de anlaşılır olmasıyla mümkündür. Bir konuşmanın anlaşılabilirliği ise, içindeki kelimelerin doğru ve açık bir şekilde telâffuz edilmesine, vurguların yerinde yapılmasına ve tonlamaların, cümlelerin mânâlarına uygun olarak tatbik edilmesine bağlıdır. İşte bütün bunları bize **diksiyon** öğretir. **Diksiyon** aynı zamanda **konuşma dili** ile **yazı dili** arasında da **uyum** sağlar.' diyor. Buna, anlamaya veya anlaşılmaya bağlı olan etkiyi, dilin güzelliğinin hissettirilmesini ekleyelim. İşte o zaman **diksiyonun, güzel konuşmanın** bir sanat olduğunu ve önemini kavrarız. Çok basitten hareket edelim. İnsan niçin konuşur? Duygu ve düşüncelerini başkalarına anlatmak ihtiyaç ve zevkini gidermek ve tatmak için değil midir?

Bunu sağlamanın ilk şartı konuşmadaki **telâffuz, vurgu ve tonlamanın** yerinde olmasıdır. Bu şekilde güzel konuşanların Türkçeye en büyük hizmeti yaptıklarını da unutmayalım. Bir **dilin mûsikîsi,** buna bağlı olarak güzelliği ancak güzel konuşmada kendini

gösterir."[6]

"Ülkemizde dil eğitiminin ana problemlerinden biri de **Konuşma Dili**dir. Konuşma dilindeki **savrukluk, dağınıklık, yanlış telâffuz, yerel ağızla seslenme…** gibi birçok problem aydınlar arasında konuşulsa bile henüz çözüme yönelik köklü çalışmalar yapılamamıştır. Uzun yılların ihmâli ile ortaya çıkan bu problemin çözümüne yönelik adımlar eğitim kurumlarından ve öğretmenlerden başlayarak atıldığında kısa zamanda uzun mesâfeler kat edilebilecektir. Dünyânın pek çok ülkesi, konuşma dilinin geliştirilmesi için programlarında özel düzenlemeler yapmaktadır. Ülkemizde de, kültür başkenti olan **İstanbul Türkçesi** merkezli bir konuşma dilinin kullanılması, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için **özel amaçlı ve geniş çaplı projelerin** uygulanmasına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir."[7]

2017 yılında yapılan III. Millî Kültür Şûrâsı'nda da bu konuda düşünülen tedbirleri dile getiren aşağıdaki kararlar alınmıştır:

"Türkçe dersi, ilk ve orta öğretimde edebiyâtımızın seçkin metinleriyle işlenmeli ve öğrencilerin dört temel dil becerisini geliştirmeye yönelik olmalıdır. Ayrıca şiir bağımsız bir ders olarak eğitim programlarına alınmalıdır.

Türkçe okullarda sâdece bilgi aktarımına dayanan ve kurallara indirgenen bir ders olmaktan çıkarılmalı; çocuklarımızın dilimizin tadına varabilmeleri için şiir, hikâye, deneme gibi türler de temel edebî metinlerle ve **kelimelerin doğru telâffuz edildiği, vurgulamaların yerinde yapıldığı güzel konuşmalarla** öğrenilen bir derse dönüştürülmeli, ayrıca derslerin ders dışı etkinliklerle desteklendiği bir yapı kurulmalıdır. Özellikle ilköğretimden ortaokul sonuna kadar, ilk sekiz yılı kapsayan süreç bu bakımdan önemlidir. İlk ve ortaokullarda **Türkçe öğretiminin esâsı Türkçeyi doğru konuşmak, okuduğunu**

---

[6] Yetiş, Prof. Dr. Kâzım, *Türkçeyi Doğru ve Güzel Konuşma Kılavuzu* (Galip Çakır), Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2016 adlı kitaba yazdığı takdim yazısı.

[7] Aşıcı, Doç.Dr. Murat, *Konuşma Dili Standartlarını Yaygınlaştırma Projesi*, İstanbul 2013

ve dinlediğini anlamak, kendini doğru ifade edebilmek olmalıdır."[8]

"Bütün mecrâlarda **Türkçenin güzel ve doğru kullanımına** yönelik etkili bilinçlendirme ve eğitim projeleri yürütülmelidir. Özellikle dijital mecrâlarda Türkçenin kelime zenginliğine ve dilbilgisi yapısına uygun kullanımı teşvik edilmeli, bu alanda sosyal medya aracılığıyla eğitim içerikleri sağlanmalıdır."[9]

Maalesef, eğitimi yapılmayan bir **konuşma diliyle** insanlarımız en önemli meselelerimizde dahi yeteri kadar anlaşamamaktadırlar. Halbuki, anlaşabilmek ve anlaşılabilmek millî birlik bakımından ne kadar önemlidir. Bir ülkede yeterli barış ve huzur ortamı, ancak birbirleriyle anlaşabilen insanlardan oluşan toplumlarda sağlanabilir. Böylece güçlü bir toplum ortaya çıkar. Güçlü toplumlar ise, bütün meselelerini daha kısa zamanda ve daha kolay halleder ve daha çabuk kalkınır ve gelişirler.

Dilimizdeki hastalıklar nasıl tedâvi edilir?

Dilimizin içinde bulunduğu bütün bu kötü şartlara rağmen, hâlâ bu konuda yapılabilecek birçok olumlu şey bulunduğuna inanmaktayız. Bu noktada bize düşen, geçmişte yapılan hatâları açık kalplilikle görüp, yanlışlarda ısrar etmemektir. Zararın neresinden dönülse kârdır. Eski tecrübeleri değerlendirip, dilimizi ilmin, târihin, aklın ışığında tekrar köklü ve zengin kaynağına bağlamak zorundayız.

Doğru ve güzel bir konuşma, ancak düzenli bir eğitim sonunda kazanılır. Peki bu nasıl olacaktır? Biz şöyle düşünüyoruz: *Türkçe konuşma dili eğitiminin* Millî Eğitim Sistemimize dâhil edilmesi; böylece dilimizin, *Kültür dili* (İstanbul ağzı-Standart dil) esaslarına göre konuşulması eğitiminin anaokulundan başlayıp üniversiteyi bitirene kadar düzenli bir şekilde yapılmasının sağlanması.

---

[8] Kültür ve Turizm Bakanlığı III. Millî Kültür Şûrâsı (03-05 Mart 2017) Dil ve Edebiyat Komisyonu Raporu, Md. 1

[9] Aynı eser. Medya ve Kültür Komisyonu Raporu, Md. 41

Bu eğitim, bütün aydınlarımız için gerekli olmakla berâber, bilhassa ve öncelikle yeni yetişen çocuklarımız için hayâtî bir önem taşıyor.

Yukarıdaki düşüncelerden hareketle **"Ses kullanma ve konuşma becerileri"** alanlarında Üniversiteler ve Millî Eğitim Bakanlığı'nın işbirliği ile bu alandaki eğitimi ülke çapında yaygınlaştırmayı amaçlayan çok sâde ve ekonomik bir proje tasarlanmış olup bunu ilgili ve yetkili makamlara sunuyoruz:

Bu projeyle Öğretmenlik Mesleği Genel ve Özel Alan Yeterlilikleri'nden biri olan **sesi kullanma ve konuşma** becerilerinde öğretmenlerin önce kendilerinin yetkin olması, sonra da aynı eğitimi öğrencilerine verebilmesi için ülke çapında kullanılabilecek bir eğitim programının oluşturulması hedeflenmiştir.

Proje kapsamında yapılması düşünülen çalışmalar özet olarak aşağıdadır:

1. İlk önce, ses ve konuşma becerilerini geliştirmek için Yüksek Öğretim Kurumu'nca görevlendirilecek bu konuda uzman bir ekip tarafından **eğiticilerin eğitimi programı** hazırlanacak.

2. Sonra, adı geçen ekibin koordine ve kontrolünde, Eğitim Fakülteleri'nin Türkçe Öğretmenliği Bölümü, Türk Dili ve Edebiyâtı Öğretmenliği Bölümü; Edebiyat Fakülteleri'nin ise Türkoloji bölümlerinden mezun olanlardan seçilecek yeterli sayıda adaya, Devlet Konservatuvarları Tiyatro Bölümleri veya TRT'de bir öğretim yılı süreli ve burslu olarak **Ses ve Konuşma Becerileri Uzmanlık Eğitimi** verilecek.

3. Daha sonra, bu programı başarıyla tamamlayanlar **Konuşma Uzmanı** sıfatıyla Edebiyat Fakülteleri'nin Türkoloji Bölümleri; Eğitim Fakülteleri'nin ise Edebiyat öğretmenliği, Türkçe Öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği ve Okul Öncesi Öğretmenliği bölümlerinde görevlendirilerek, öğretmen adaylarına **Ses ve Konuşma Becerileri**

Eğitimi yaptıracak.

4. Böylece Eğitim Fakülteleri'nde bu eğitimi alan öğretmen adayları, öğretmen olup görev aldıkları okullarda, Millî Eğitim Bakanlığı'nca ders programlarına konulacak haftada bir saatlik **Konuşma Eğitimi Dersleri** ile öğrencilerini **ses ve konuşma becerileri** konusunda eğitecekler.

5. Bu uygulamanın sonunda **İstanbul Türkçesi merkezli konuşma dili** toplumumuza yayılacak ve bu standart dili konuşan aydınlarımız birbirleriyle daha iyi anlaşabilecektir. Buradan da sağlam bir toplum çıkacaktır.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz:

Millî eğitimin başından (Anaokulundan) îtibâren, bütün okullarımızda **Konuşma dilimizin eğitimi** de ciddî ve devamlı bir şekilde yürütülmeli ve bu eğitimi, resmî ve sivil bütün kurum ve kuruluşlar desteklemelidir. Meselâ: Belediyelerimiz ve sivil toplum kuruluşlarımız kurslar açarak; bütün basın ve yayın kuruluşlarımız da, **doğru ve güzel konuşan ve yazan** elemanlarıyla, çocuklarımıza ve gençlerimize güzel örnekler sunarak bu eğitime katkıda bulunabilirler**.**

OKU (duklarım)
DUY (duklarım)
GÖR (düklerim)

Kemal Y. Aren

BULUTLARIN SAVAŞI

İki gün önce (20. 8. 2019) İstanbul'da yaşadığımız yağmur ve sel felâketi tam bir âfetti. Biz evin penceresinden sâdece sokağın hâlini görebiliyorduk. O dahi korkunçtu ama televizyondaki görüntüler, âdeta filmlerin savaş sonrası sahnelerine çok benziyordu. Onlar nihâyet filmdi ama bunlar gerçek!

Günlerce içimiz ürpererek dehşet ve korku ile seyrettik!

Rabbim öyle felâketi bir daha göstermesin!...

Çok evvel bu konuda kesip sakladığım bir yazıyı hatırladım ve dosyadan bulup çıkardım. Anlatım tarzı hayli ilgimi çektiği için bir paragrafını sizlerle paylaşmak istedim:

" …İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) Uçak ve Uzay Bilimleri Fakültesi Meteoroloji Mühendisliği Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Orhan Şen, İstanbul'da etkili olması beklenen şiddetli sağanak yağış için Twitter hesâbından şu uyarıyı yaptı: İstanbul, kuzeyden CB (kümülonimbus- yağmur bulutları) ile kuşatıldı. Akşama doğru taarruza geçecekler. İstanbul'un kuzeybatısında şu an îtibâriyle 8 CB bulutu mevzilenmiş durumda. Her birinde metrekareye 50 kg. yağış bırakacak su var. (Bu defaki 140 kg. imiş.)" (26.10.2017 târihli *Karar* gazetesi.)

Profesör'ün haberi veriş tarzındaki esprili anlatım şekli çok değişik.Tasvir kudreti de çok güçlü, Allah için!... Okuyunca gözümün önünde su bombaları ile yüklü uçaklara benzeyen bir şeyler canlandı. İstanbul semâlarında mevzilenmişler!.. Sanki bir meçhul parmak da komut düğmesinin üzerinde duruyor, ha bastı, ha basacak! Öyle bir sahne!...Düşünün tam sekiz bulut!.. Mevzide… Parmak komut düğmesinde.

Bulutların Savaşı böyle olmalı!...

Ama bu gün, bulutlar birbirleriyle değil, insanlarla savaşıyorlardı!

Savaş ki ne savaş!... Sellerle, tûfanlarla ve daha daha, bildik bilmedik bütün vâsıtalarıyla yaptıkları savaş...

Yarım saat / 45 dakîka içinde ortalığı birbirine kattı, yeraltı çarşıları perîşan, geçitler geçilmez oldu. Neyse ki bir garîban dışında can kaybı olmadı. O da Allah'ın lûtfu…

*

Düşündüm:

Halk ferâseti yağmura rahmet, der! Daha doğrusu, demiş…

Günümüzde bu tâbiri unuttuk! Yağmur diyoruz, sel baskını diyoruz! Öyle işte!.. Halbuki rahmet!... Allah'ın merhametini hatırlatan bir ifâde!... Ama hayır, rahmet mahmet değil, bunu biz savaş olarak görmek istiyoruz!

Profesörün kullandığı ifâdeyi lütfen bir daha okuyun!

Baksanıza, bulutlar mevzileniyorlar ve her an taşıdıkları bombaları bırakabilirler. Anlatım böyle… Nitekim bu defa bıraktı işte, hem de ne bırakış!… Metre kareye 140 kg… Bu ifâde tarzını seçen zat, aptal değil elbet. Dinleyenlerin ilgisini, alâkasını hangi sözcük-

lerle çekebileceğini biliyor. Demek ki halk savaş görmek, savaş yaşamak istiyor(!) Bu anlatımdan ben, bunu çıkardım…

Bir başka gazete haberi: Bir câni sokak ortasında bir kadını bıçaklıyor, tretuvarda da bir adam cep telefonu ile fotoğrafını çekiyor… Sahneyi bir sanal gözlemci olarak yaşayın lütfen! İz'an, idrak duruyor. Ve anlaşılıyor ki ruhlar vahşete aç! Bunun böyle olduğu tefekkür hayâtımızın diğer fasıllarında da görülüyor: Meselâ adrenalin arttıran (!) sporlar; korku romanları; televizyonda vurdulu kırdılı diziler… Böylesi mafya dizileri rağbette.

Hepsini bir kenara bırakın, ilkokul çocuklarının dahi arka ceplerinde bıçak bulunuyor ve de babaları, tabanca taşıyor!... Öğretmene bıçak, öğretmene tabanca!.. Hani eli öpülürdü, hani bir harf olsun öğrettiyse kırk yıl kölesi olunurdu?!... Bıçakla ve tabancayla…

Bunlara baktığımızda sayın profesörün meteoroloji haberinde bulutları savaştırır gibi anlatması gāyet mâkul.

Acaba diyorum, bu sebepten mi sağanaklar bir sel felâketi hâlini alıyor? Bir tayfun, bir siklon hâline gelip koskocaman kasabaları, devâsâ binâları önüne katıp ite kaka bir yerlere sürüklüyor, esir almış gibi götürüyor? Canlar alıyor, ortalığı cehenneme çeviriyor günümüzün sağanakları?

"İsteyin, vereyim!"[1] ayet-i celîlesi tecellî ediyor, herhalde!

Ve… Savaşı dâima bulutlar kazanıyor!...

Acaba rahmet diye vasfetsek, Allah'ın RAHİM, sıfatı tecellî eder de, yağmurun şiddetlisi bile yıkıcı olmaktan uzaklaşır mı?

---

[1] Mü'min sûresi. 60.ayet. Meal: "Bana dua edin, duanızı kabul edeyim."

Bilemem!... Ama bildiğim, tespit ettiğim bir husus var:

Yine halk irfânı, daha doğrusu halk ferâseti der ki: Kelimeler canlıdır! Kullanılan kelimelere dikkat etmek gerekir, yerine ve zamânına rastlarsa mânâ aynen zuhur eder. Meselâ tasavvuf dilinde ocaktaki ateşin yanması için "Ocağı yak!" demez, "Ocağı uyandır" derlermiş eskiden. Söndürmek için de "Ocağı dinlendir!" ifâdesi kullanılırmış. Sofradaki yiyeceklerin yenmesi için ise "Ha, bunları hora geçiriverin (hoşlandırın, memnun edin)!" der, "Yiyin!" demezlermiş. Zîra, yiyeceklerin yaradılış sebebi, birçok mâcerâdan sonra insana varmak, sindirilmek, kana karışmak, kısacası insan olmak! Yiyeceğin vuslatı… Unutuldu… Acaba ondan mı, ocaklar yanıyor, yuvalar târ u mâr oluyor; acaba ondan mı yiyeceklerimizin tadı kalmadı; sofralarımızın bereketi azaldı?

Bilemem! Belki öyle, belki değil! Benimki anlatılanlardan, yaşlıların sohbetlerinde yâdedilen geçmiş güzelliklerden esintiler. Yoksa günümüzün akılcı bakış tarzına her halde uygun değil.

Akıl, ilim ister! İlim ispat demektir.

İspat: Elinle tut, gözünle gör; terâziye, metreye vur demektir. Gayrisi safsatadır, akla göre.

Büyük şâirimiz Ahmet Hâşim de 'Bulutlar Savaşı'ndan söz ediyor:

Şu bakır zirvelerin ardından
Bir süvâri geliyor kan rengi
Başlıyor şimdi melûl akşamda
Son ışıklarla bulutlar cengi![2]

---

[2] Ahmet Haşim- Şiirler, Kenan Akyüz. Başbakanlık Kültür Müşavirliği Yayınları. İst. 1973 s: 172

Buyurun, koskoca Haşim de bulutlarla ışıkları cenk ettiriyor ve kan rengi bir süvârinin geldiğini söylüyor. Tabîî siz şimdi "Aldırmayın, o bir şâir; şâir sözü de işte o kadardır!" diyeceksiniz. Tamam da, benim burada üstünde durmak istediğim, kullanılan kelimeler!.. 'Savaş, kan rengi…' gibi.

Meselâ,Hâşim savaş yerine sevişmeyi düşünseydi!.. Günün son ışıkları bulutların içinde eriyor, deseydi… Sevişmek böyle bir şey işte…

Nitekim bir ara Çiçek Çocukları diye adlandırılan, bir felsefenin tâkipçilerileri, 'Savaşmayı bırakalım; sevelim, sevilelim!" sloganını kullanmak istediler. Bayağı da güzeldi yâni! Savaşı bırakıp sevmeye dalmak… O zaman, ufuklardan çıkıp gelenler 'kan rengi' süvâriler değil; 'nur topları' olurdu… Olurdu ve onlarla evlerimiz şenlenir, yüzlerimiz hep gülerdi. Belki!...

Aman, ben de neler hayal ediyorum!

*

Hayallerle uğraşmayı bırakıp biraz ciddi düşünmek istiyorum ve kelimelerin sosyal hayâta nasıl yansıdığını anlamaya çalışıyorum:

Son zamanlarda televizyonlarda, hemen bütün diziler vurma, kırma ve mafya entrikaları üzerine kurulu. Hemen hepsi… Bunun bir merkezden pompalandığını düşünmeden edemiyorum. Hepsinin aynı şiddetli kurgularla işlenmiş olması tesâdüf değil.

Bir varsayım:

Bir merkez var ve bu merkez, insanlar arasında muhabbeti değil, husûmeti tahrik ediyor. Husûmetin kin ve nefrete yol açmasını istiyor. Aralarında kavgalar ve milletler boyutuna gelince de savaşlar olsun istiyor O MERKEZ (!) Medyada zaman zaman adlarından söz edilen "Savaş silâhları endüstrisini yöneten dünya BARON-

LARI bu husûmeti, bu düşmanlığı tahrik eden her unsuru kullanıyor olmasın!.. Kelimeleri bile!..

Düşünüyorum: Bu dizilerin hedef kitlesi kimler? Entelektüel kesim değil. Çünkü onlar bunları seyretmiyor. Kimler?..

Bence bu diziler, içlerindeki vahşî duygular, âilede, okulda ve çevrelerindeki terbiye merkezlerinde yumuşatılmamış, kısacası Hüdâyı nâbit/ kendiliğinden yetişmiş otlar gibi yaşayan kimseleri hedef alıyor. Ve, onlar kırıyor, döküyor, öldürüyor.

Ve, biz, onlara maganda diyoruz!...

*

Bu konuda ciddî bir inceleme yapılsa, bu 'şiddet ifâde eden kelimelerin bu magandalar üzerinde önemli bir etkisi olduğu ortaya çıkar mı acaba?

*

Cümleye savaşsız, şiddetsiz, sağlıklı günler niyâzı ile!..

Beyazıt- 22.Ağustos.2019

Kubbealtı 2019-2020 Sohbetleri

5 Ekim 2019	Kubbealtı Hocaları Konseri	
12 Ekim 2019	Prof (h.c) Uğur Derman	Ömrümün Bereketi-3
19 Ekim 2019	Prof. Dr. Ömer Faruk Harman	Tevrat-İncil ve Kuran'ın Mukāyesesi
26 Ekim 2019	Prof. Dr. Mustafa Fayda- Prof. Dr.Muhittin Serin	Hat Sanatı Târihi
2 Kasım 2019	Prof. Dr. Abdullah Uçman	Milli Mücâdele Dönemi Edebiyâtı
9 Kasım 2019	Prof. Dr. Suraiya Faroqhi	Osmanlı ve Babürîlerin Dünyasında Saraylar İçin Üretim
16 Kasım 2019	Bülent Aksoy	Müzikli Sohbet: Dalgalanır Sesiyle Seyyid Nuh
23 Kasım 2019	Prof. Dr. Ahmet Taşağıl	Eski Türk Kültürünün Dayandığı Temeller
30 Kasım 2019	Prof. Dr. Zeynep Tarım	Osmanlı Minyatürlerinde ve Sinemada Târih Algısı ve Anlatımı
7 Aralık 2019	Güzin Değişmez	Konser
14 Aralık2019	Prof. Dr. Tarkan Okçuoğlu	Erken Cumhûriyet Dönemi Mîmarlığından bir Kesit: M.N. Nigizberk Arşivi
21 Aralık 2019	Dr. Kamil Uğurlu	Şehirler, Şehirliler ve Şehrengizler
28 Aralık 2019	Prof. Dr. Feridun Emecen	Klasik dönem Osmanlı Hilâfet Algısına Dâir Düşünceler
4 Ocak 2020	Bezmara Konseri	Konuşmacı Fikret Karakaya
11 Ocak 2020	Prof. Dr. Mehmet İpşirli	Osmanlı'da Devlet ve Ulemâ Üzerine Bâzı Gözlemler
18 Ocak2020	Prof. Dr. Atilla Bir	Birûnî, Zamânı ve Eserleri
25 Ocak 2020	Prof. Dr. Uğur Tanyeli	Osmanlı Askerî Mîmarlığında Dönemler ve Değişimler: Erken 15. Yüzyıldan Geç 19. Yüzyıla
1 Şubat 2020	Yağmur Tunalı	Türkçesiz Türkler
8 Şubat 2020	Prof. Dr. Hülya Kasapoğlu Çengel	İsâ Yusuf Alptekin'in Vefâtının 25. Yılı Münâsebetiyle: Millî Birlik ve Türkistan Şiiri
15 Şubat 2020	Prof. Dr. Ali Rıza Kural Konseri	Konser
22 Şubat 2020	Prof. Dr. Tahsin Görgün	Türk Dili ve Klasik Türk Düşüncesi
29 Şubat 2020	Doç. Dr. Mehmet Samsakçı	Türk Edebiyâtının Rumeli Hâli
7 Mart 2020	Prof. Dr. Mehmet Ö. Alkan	Osmanlı-Rus İlişkileri: St. Petersburg ve Moskova'da Osmanlı İzleri
14 Mart 2020	Dr. Mustafa Merter	Nefs Yapısı ve Kalb
21 Mart 2020	Beşir Ayvazoğlu	Müzikli Sohbet Bir Bestekâr Olarak Ali Rifat Çağatay ve Yakın Çevresi
28 Mart 2020	Prof. Dr. Azmi Özcan	Hilâfet ve Siyâset: Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Hilafet Kurumu
4 Nisan 2020	Vâkıflar Günü	Vâkıflar Günü
11 Nisan 2020	Kermes	
11 Nisan 2020	Meşk Mutfağı-III	
18 Nisan 2020	Kubbealtı Hocaları Konseri	

2019-2020 Kubbealtı Tez Sunumları-1

11 Ekim 2019	Dr. Ebrar Akıncı	Batı Moğolistan Tsengel Tuvaları'nda Şamanizm, Şaman Olma Ve Kozmoloji İlişkisi
18 Ekim 2019	Dr. Ali Emre Özyıldırım	Keçeci-zâde İzzet Molla: Divan Şiirinin Son Üstadı ya da Klasik Şiirin Son Güçlü Sesi
25 Ekim 2019	Dr. Emrah Özcan	Sözlükbilim Çalışmaları: Dün, Bugün, Yarın
1 Kasım 2019	Dr. Gürol Pehlivan	Müstensihin Dünyası: Dede Korkut Oğuznâmeleri Örneği
8 Kasım 2019	Dr. Mehmet Kuru	İmparatorluğun dönüşümünü Liman Şehrinden okumak: İzmir 1580 - 1780
15 Kasım 2019	Dr. Gökben Pala Azsöz	Kaybolan Tarih: Beşiktaş Mevlevihanesi
22 Kasım 2019	Dr. Harun Tuncer	Türk'ün Aklına Girmek ya da İngiliz Misyoner Faaliyetleri (1839-61)
29 Kasım 2019	Dr. Fatih Çalışır	Ahmed Efendi'den Fazıl Ahmed Paşa'ya: Sadrazam Köprülüzade Fazıl Ahmed Paşa'nın Hayatı ve İlmî Hamiliği Üzerine Notlar
6 Aralık 2019	Dr. Hande Balkız	Türk Romanında Erkek Egemen Topluma Başkaldıran Kadınlar
13 Aralık 2019	Dr. Erdoğan Taştan	Mesnevî'yi Hz.Şârih'ten Okumak: İsmâîl Rüsûhî-i Ankaravî'nin Mesnevî Şerhi
20 aralık 2019	Dr. Neslihan Tırlı	Safiye Erol'un Dünyası
27 Aralık 2019	Dr. Erkan Irmak	Eski Köye Yeni Roman - Köy Romanının Tarihi, Kökeni ve Sonu (1950-1980)

2019-2020 Kubbealtı Tez Sunumları-2

3 Ocak 2020	Esra Keleş	Geçmişten Günümüze Kütüphânelerde Zararlılarla Mücâdele: Geleneksel ve Modern Yöntemler
10 Ocak 2020	Prof. Dr. Gülden Sağol Yüksekkaya	Kur'an-ı Kerim'in Türkçeye İlk Çevirileri
17 Ocak 2020	Dr. Alidost Ertuğrul	Üsküdar'ın Restorasyon Sorunları
24 Ocak 2020	Cüneyt Aydın	Ney sazında Halil Dikmen Tavrı
31 Ocak 2020	Dr. Selman Benlioğlu	Saray ve Mûsikî: III. Selim ve II. Mahmud Dönemlerinde Mûsikînin Himâyesi
7 Şubat 2020	Dr. Cangüzel Zülfikar	Târihçinin Sorumluluğu: Aziz Mahmud Hüdâyî'nin Vakıfları
14 Şubat 2020	Neşe Akkaya	Turgut Cansever Mimarlığını Bodrum Sualtı Arkeoloji Enstitüsü Üzerinden Yeniden Düşünmek
21 Şubat 2020	Dr. Göksun Akyürek	Tanzimat İstanbulu'ndan Mimari Anlatılar ve Bilginin Değişen Bağlamına Dair Tartışmalar
28 Şubat 2020	Dr. Şerif Eskin	Ulusal Hafıza Ve Kimlik İnşası Bağlamında Edebiyat Faaliyetleri
6 Mart 2020	Dr. Servet Avşar	Milli Mücadelede propaganda faaliyetleri (1918-1923)
13 Mart 2020	Dr. Şehnaz Özcan	Geleneksel Sanatlarda İlk Paragraf: Uygur El Yazmaları
20 Mart 2020	Doç. Dr. Müjgan Çakır	"Mevlevî Hânedânında Bir Kutup: Nâyî Osman Dede
27 Mart 2020	Dr. Serdar Tabakoğlu	Akdeniz'de Osmanlı-İspanya Rekabeti, 1560-1574: Teşkilat, Denizgücü ve Savaş
3 Nisan 2020	Dr. Volkan Dökmeci	İstanbul'daki Venedik Dragomanları ve Dil Oğlanları
10 Nisan 2020	Dr. Zeynep Oktay Uslu	Rum Abdalları ve Bektaşilerde İnancın Dönüşümü
17 Nisan 2020	Prof. Dr. İbrahim Numan	Kuruluş Devrinde Zâviye Mîmârîsi